

Vlaamse overheid

Bijdrage Vlaamse administratie
aan het regeerprogramma
van de aantredende Vlaamse Regering

Beleidsdomeinspecifieke bijdrage

Deel 3.10

Landbouw en Visserij

Mei 2009

Inhoudstafel

DEEL 1: BELEIDSDOMEINSPECIFIEKE OMGEVINGSANALYSE	5
1.1 Sociaaleconomische situering van de Vlaamse landbouw	5
1.1.1 <i>Toegevoegde waarde en rentabiliteit.....</i>	<i>5</i>
1.1.2 <i>Leeftijd en opleiding</i>	<i>6</i>
1.2 Varkens	6
1.3 Pluimvee	7
1.4 Rundvee	7
1.5 Kleinveeteelt en paardenhouderij	8
1.6 Tuinbouw.....	9
1.7 Akkerbouw.....	9
1.8 Visserij.....	10
1.9 Agrobusinesscomplex	11
1.9.1 <i>Kosten en investeringen.....</i>	<i>11</i>
1.9.2 <i>Relaties tussen de schakels en resultaten</i>	<i>11</i>
1.9.3 <i>Agrohandel</i>	<i>12</i>
1.10 Landbouw en voedsel in de wereld	13
1.10.1 <i>Productie en prijzen</i>	<i>13</i>
1.10.2 <i>Consument</i>	<i>14</i>
1.11 Landbouw in zijn omgeving	15
1.12 Energie, klimaat en milieu	16
1.13 Onderzoek en innovatie.....	18
1.14 Internationaal landbouwbeleid.....	19
 DEEL 2: BELEIDSVOORSTELLEN.....	 23
2.1 Een eenduidig en coherent kader	23
2.1.1 <i>Een VISIE over de plaats van duurzame landbouw in het verstedelijkte platteland en in de maatschappij</i>	<i>23</i>
2.1.2 <i>Een coherent BELEIDSKADER geeft de richting aan</i>	<i>24</i>

2.1.2.1.	Naar een verdere verduurzaming van de Vlaamse landbouw	24
2.1.2.2.	Respect voor de “landbouwerondernemer”	24
2.1.2.3.	Overleg en samenwerking op verschillende beleidsniveaus en domeinen	24
2.1.2.4.	Een kader met oog op de kwalitatieve invulling van de open ruimte	25
2.1.3	<i>REGELGEVING ondersteunt beleid en visie</i>	26
2.1.3.1.	Afstemming van wetgeving	26
2.1.3.2.	Een “gelijk speelveld” binnen een vrije landbouwmarkt	26
2.1.3.3.	Risicobeheer een risicopreventie	27
2.2	“Duurzaam ondernemen” in de landbouw krijgt alle kansen	27
2.2.1	<i>PDPO maatregelen verder verfijnen tot stimuli die bijdragen tot duurzaam ondernemerschap</i>	27
2.2.2	<i>Advies en vorming ter introductie van innovatie en duurzame productiemethoden</i>	28
2.2.3	<i>“Energie” en “water” als pioniers in verduurzaming</i>	28
2.2.4	<i>Vinger aan de pols dankzij duurzaamheidscriteria</i>	29
2.2.5	<i>Marktgerichte informatie ter beschikking stellen</i>	29
2.2.6	<i>Stimuli tot samenwerking tussen de spelers van de keten</i>	30
2.2.7	<i>Zoeken naar nieuwe afzetmarkten.....</i>	30
2.2.8	<i>Verduurzamen van het visserijbeleid</i>	30
2.3	Onderzoek als motor voor vernieuwing	31
2.3.1	<i>Het witboek Landbouwonderzoek als vertrekpunt</i>	31
2.3.2	<i>Vernieuwend en evaluerend onderzoek</i>	31
2.3.3	<i>Innovatie in de praktijk</i>	32
2.3.4	<i>Afstemming met de sector en optimalisatie van de organisatie</i>	32
2.4	Communicatie ondersteunt de gedragenheid van het duurzame imago en het beleid.....	33
2.4.1	<i>In het reine met zichzelf en de maatschappij</i>	33
2.4.2	<i>Sensibiliseren en educatie van de consument</i>	33
2.4.3	<i>Objectivering van duurzame landbouw</i>	34
2.5	Het beleidsdomein Landbouw en Visserij efficiënt en effectief	34

2.5.1	<i>Verdere ontwikkeling E-Government</i>	34
2.5.2	<i>Evaluatie en optimalisatie interne werking.....</i>	34
2.5.3	<i>Met boer en burger in bed</i>	35
2.5.4	<i>Het Belgische Europees voorzitterschap</i>	36
BIJLAGE 1 – DOCUMENTATIE		37
BIJLAGE 2 – MANAGEMENTSAMENVATTING		43
2.1	Een eenduidig en coherent kader	43
2.2	“Duurzaam ondernemen” in de landbouw krijgt alle kansen	43
2.3	Onderzoek als motor voor vernieuwing	44
2.4	Communicatie ondersteunt de gedragenheid van het duurzame imago en het beleid .	44
2.5	Het beleidsdomein Landbouw en Visserij efficiënt en effectief	45

Lijst met afkortingen

L&V	beleidsdomein Landbouw en Visserij
LNE	Leefmilieu, Natuur en Energie
RWO	Ruimtelijke Ordening
PDPO	Vlaamse Programma voor Plattelandsontwikkeling
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
BIRB	Belgisch Interventie- en Restitutiebureau
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

DEEL 1: BELEIDSDOMEINSPECIFIEKE OMGEVINGSANALYSE

1.1 Sociaaleconomische situering van de Vlaamse landbouw.

De land- en tuinbouwsector telt in 2007 31.984 bedrijven, stelt 46.783 voltijdse arbeidskrachten tewerk en bewerkt 622.133 ha. De afgelopen 10 jaar is het aantal bedrijven gedaald met gemiddeld 3,2% per jaar. Tegelijk treedt er een voortdurende schaalvergroting op. Ten opzichte van 1997 is de gemiddelde bedrijfsoppervlakte met 37% gegroeid.

Het grootste areaal is bestemd voor de teelt van voedergewassen, wat het aandeel van de rundveehouderij in Vlaanderen illustreert. Ruim 80% van de bedrijven zijn gespecialiseerde bedrijven in een bepaalde productierichting, met rundveehouderij als veruit de belangrijkste specialisatie, gevolgd door de tuinbouw en de akkerbouw.

De laatste 10 jaar is het aantal runderen continu gedaald. Wat de varkens betreft, noteerde men na een uitbreiding van de veestapel eind jaren negentig, een continue afslanking tot 2004. Daarna stabiliseerde het aantal zich. Het aantal stuks pluimvee daalt sinds 2000 bijna continu.

1.1.1 Toegevoegde waarde en rentabiliteit.

De eindproductiewaarde van de verkoopsactieve Vlaamse land- en tuinbouwsector in 2007 (4.934 miljoen euro) is 5,4% hoger dan in 2006 en bereikt de op één na hoogste waarde sinds 1997. De toename is merkbaar in alle sectoren. De veeteelt is met een aandeel van 58% van de totale eindproductiewaarde de belangrijkste sector. Met uitzondering van de varkens, hebben alle veeteeltproducten een waardestijging opgetekend. De sterkste toename werd genoteerd bij de zuivelproducten. De tuinbouwproducten zijn goed voor 32% van de totale eindproductiewaarde. In 2007 compenseren de waardestijging bij fruit en, in mindere mate, bij de niet-eetbare tuinbouwproducten de daling bij de groenten. Het meest opvallend in de akkerbouwsector in 2007 was de sterke waardestijging bij de granen en, in mindere mate, bij de aardappelen, die de waardeterugval van de suikerbieten meer dan compenseerde.

De kosten zijn echter eveneens gestegen. De waarde van het intermediair verbruik wordt in 2007 geraamd op 3.316 miljoen euro of een toename met ongeveer 9% ten opzichte van 2006. Dit is veruit de hoogste waarde van de afgelopen 10 jaar. Opvallend in 2007 is de stijging van de veevoederprijzen, energieprijzen en meststoffenprijzen.

Uit de respectieve ontwikkelingen van de waarde van de eindproductie en van het intermediair verbruik en rekening houdend met de afschrijvingen en de netto subsidies wordt de netto

toegevoegde waarde in 2007 geraamd op 1.446 miljoen euro of een vermindering met 1,3% ten opzichte van 2006. De netto toegevoegde waarde vertegenwoordigt het globale inkomen van de land- en tuinbouwactiviteit en omvat de vergoeding voor grond, kapitaal en arbeid. Het aantal arbeidseenheden is sterk gedaald ten opzichte van 2006 (-2,7%), zodat de netto toegevoegde waarde per arbeidseenheid met 1,5% stijgt.

Het arbeids- en bedrijfsinkomen wordt berekend op basis van de boekhoudgegevens van een 700-tal Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven, die deel uitmaken van het Landbouwmonitoringsnetwerk. Hieruit blijkt dat het familiaal arbeidsinkomen per familiale arbeidskracht in 2006 29.973 euro bedraagt. Een analyse van het bedrijfsinkomen van alle productierichtingen ten opzichte van het gemiddeld inkomen in de Vlaamse landbouw leert dat in 2006 de varkenshouderij een sterk resultaat noteert. De vleesveesector komt als minst rendabele bedrijfstak naar voren. Gemiddeld voor alle tuinbouwbedrijven bedraagt het arbeidsinkomen per volwaardige arbeidskracht in 2006 26.514 euro. Opvallend ten opzichte van het gemiddelde Vlaamse bedrijfsinkomen in de tuinbouw zijn het sterke resultaat van de fruitsector en de zwakke inkomenspositie van de snijbloemenbedrijven in 2006.

1.1.2 Leeftijd en opleiding.

De gemiddelde leeftijd van de bedrijfsleiders van de beroepslandbouwbedrijven bedraagt in 2007 47,7 jaar en is de afgelopen 10 jaar continu gestegen tot 2006, maar daalt in 2007.

Uit de leeftijds piramide blijkt dat de basis zeer klein is. Slechts 3% van de bedrijven heeft een bedrijfsleider jonger dan 30 jaar, terwijl 7% ouder is dan 65. De meeste bedrijfsleiders hebben een leeftijd tussen 40 en 45 jaar. Slechts 13,8% van alle bedrijven waarvan het bedrijfshoofd ouder is dan 50 jaar, heeft een vermoedelijke opvolger. De opvolging stelt vooral problemen bij economisch kleinere bedrijven.

Qua landbouwopleiding is de verdeling van de bedrijfsleiders als volgt: 54% enkel praktische ervaring, 23% basislandbouwopleiding en 23% volledige landbouwopleiding (aan universiteit of hoger instituut). Hoe groter de bedrijven, hoe meer de bedrijfsleiders een hogere opleiding genoten hebben.

1.2 Varkens.

In 2007 zijn er in totaal 5,9 miljoen varkens in Vlaanderen. Het aantal varkens bereikte een maximum in 1999. Tot en met 2004 vond een sterke daling plaats, vooral als gevolg van het milieubeleid (mestproblematiek). Na 2004 trad min of meer een stabilisatie op. Het aantal varkens daalde nog slechts zeer licht. Het aantal varkenshouders vertoont een voortdurende sterk dalende tendens (-40% over de periode 1997-2007). De varkensstapel is sterk regionaal en provinciaal geconcentreerd. 94% van de varkensstapel bevindt zich in Vlaanderen en in Vlaanderen bevindt 55% zich in West-Vlaanderen.

De varkenshouderij is vanuit economisch standpunt zeer belangrijk. In 2007 maakt die bijna 25% van de totale productiewaarde van de land- en tuinbouw in Vlaanderen uit. In totaal bedraagt de Belgische export ongeveer 1,4 miljard euro. Er is een positief saldo op de handelsbalans van 1 miljard euro. Duitsland is met 43% van de export de belangrijkste afzetmarkt.

2007 en 2008 is een crisisjaar in de varkenshouderij. De crisis is vooral voelbaar in de vermeerdering, maar ook in de afmesting staat de rentabiliteit onder druk. Dit is het gevolg van de lage biggenprijs, de matige (zij het niet uitzonderlijke) prijs voor vleesvarkens en de zeer sterke stijging van de energie- en voederkosten.

Actuele uitdagingen in de varkenshouderij hebben te maken met milieu (mestproblematiek en ammoniakemissie), dierenwelzijn (groepshuisvesting zeugen en castratie van biggen), sanitair (Salmonella Actieplan, Aujeszky, enz.), stijgende kosten (veevoeder en energie) en prijsvorming (transparantie).

1.3 Pluimvee.

In 2007 zijn er in totaal 27,5 miljoen stuks pluimvee in Vlaanderen waarvan 10,3 miljoen leghennen (inclusief poeljen) en 16,6 miljoen vleeskippen. De pluimveestapel vertoont, na een stabilisatie eind jaren negentig, een sterk dalende tendens: in 2007 is het aantal teruggevallen tot ongeveer 77% van het aantal in 1997. Dit is het gevolg van een sterke daling bij zowel leg- als vleeskippen. Vlaanderen vertegenwoordigt 82% van de vleeskippen en bijna 87% van de hennen en poeljen.

De eindproductiewaarde voor vleeskippen in Vlaanderen bedraagt 248 miljoen euro in 2007 (5% van het totaal voor de land- en tuinbouw). De eiersector is goed voor 145 miljoen euro of 2,9% van de totale eindproductiewaarde. De totale Belgische uitvoer bedraagt 876,9 miljoen euro en de totale Belgische invoer 549,5 miljoen euro. Dit levert een positief saldo op van 327,4 miljoen euro.

Actuele uitdagingen in de pluimveesector hebben te maken met milieu (mestproblematiek en ammoniakemissie), dierenwelzijn (huisvesting van leghennen en bezettingsdichtheid van vleeskippen) en sanitair (vogelgriep, salmonella, enz.). Daarnaast blijft het terugdringen en/of opvangen van de kosten een belangrijk aandachtspunt.

1.4 Rundvee.

Het aantal runderen in Vlaanderen is de laatste 10 jaar gevoelig gedaald (-19,5%). Tegelijk treedt er een duidelijke verschuiving op van runderen voor de melkproductie naar vleesveerunderen. Meer dan 31% van de Vlaamse landbouwbedrijven is gespecialiseerd in rundveehouderij, waarvan 39% in de productierichting melkvee, 47% in vleesvee en 14% gemengde bedrijven. De melkveehouderij is sterk ontwikkeld binnen de Vlaamse landbouw.

Ongeveer 47% van de melkaanvoer is afkomstig van bedrijven met meer dan 400.000 liter. De meeste producenten (28%) hebben een quotum tussen 100.000 en 200.000 liter.

Met een eindproductiewaarde van 658 miljoen euro is de zuivelsector goed voor 13% van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie. De zuivelproducten vormen het tweede belangrijkste product binnen de veeteeltsector na varkensvlees.

Met uitzondering van kaas en room hebben alle zuivelproducten een positieve handelsbalans. Globaal beschouwd resulteert dit in een licht positieve handelsbalans voor de zuivelproducten.

De eindproductiewaarde voor rundvlees bedraagt in 2007 576 miljoen euro, wat 12% van de totale Vlaamse eindproductie uitmaakt. Na varkensvlees en zuivel, is rundvlees het derde belangrijkste veeteeltproduct en komt op nummer vier op de ranglijst van alle land- en tuinbouwproducten. De handelsbalans van de rundvleessector is positief en dit zowel voor de levende runderen als voor de verwerkte producten.

Belangrijke actuele thema's in de rundveehouderij hebben betrekking op de prijsvorming (dalende verkoopprijzen en stijgende kosten en weinig transparante margevorming binnen de keten), de diergezondheid (o.a. blauwtong), het landbouwbeleid (o.a. de zachte landing van de melkquota en de Health Check) en het milieubeleid (mestproblematiek).

1.5 Kleinveeteelt en paardenhouderij.

Onder kleinveeteelt kunnen naast kippen een groot aantal diersoorten gerekend worden: eenden, ganzen, kalkoenen, parelhoenders, fazanten, kwartels, struisvogels, konijnen, nertsen, schapen en geiten. Ook de bijenteelt wordt hier ondergebracht.

In totaal zijn er in 2008 in Vlaanderen een 350-tal landbouwbedrijven met ruim 147.000 konijnen. Als wordt aangenomen dat een volwaardige arbeidskracht ongeveer 350 voedsters met bijhorende vleeskonijnen kan verzorgen, dan zijn in 2008 ongeveer 50 voltijdse arbeidskrachten actief in de konijnenhouderij.

In totaal zijn er volgens de tellingen van het NIS in Vlaanderen in 2008 ruim 85.000 schapen op ongeveer 2.400 landbouwbedrijven. Het aantal schapen en bedrijven met schapen kent de laatste twee jaar een dalende trend.

De Vlaamse bijenteelt is een kleine nichesector die in 2007 bijna 2.200 kasten telt op 182 landbouwbedrijven.

Uit een recente studie blijkt dat de Vlaamse paardenhouderij een belangrijke economische meerwaarde heeft. Het gaat om 1.750 bedrijven met een werkgelegenheid voor 3.500 voltijdse werknemers. Medio september 2008 telt de databank van de Belgische Confederatie van het Paard (BCP), die instaat voor het registreren van alle gechipte paardachtigen, 90.000 paarden in Vlaanderen. Expert opinions geven aan dat het totale aantal paarden nog een stuk hoger ligt en dat er mogelijk circa 150.000 paarden in Vlaanderen zijn. De paardenhouderij is een solide economische actor in het platteland geworden en genereert jaarlijks een toegevoegde waarde van 215 miljoen euro.

1.6 Tuinbouw.

De tuinbouwsector is qua oppervlakte misschien een kleinere landbouwsector, met slechts 8% van de totale Vlaamse cultuurgrond (49.599 ha), maar is wel verantwoordelijk voor bijna één derde van de totale landbouwproductie. De groenteteelt vertegenwoordigt het grootste aandeel (56%) in het tuinbouwareaal terwijl fruitteelt bijna één derde inneemt. De resterende oppervlakte wordt gebruikt voor sierteelten. Het aandeel van de tuinbouwteelt onder glas schommelt sinds 2001 steeds rond 4,3% van het tuinbouwareaal. In 2007 bedraagt het areaal serres 2.140 ha.

Bijna 17% van de Vlaamse landbouwbedrijven (5.423 bedrijven) is gespecialiseerd in tuinbouw. Het aantal bedrijven dat aan tuinbouw doet neemt jaarlijks af. De combinatie van een lichte afname van het totale tuinbouwareaal en een relatief grotere daling van het aantal tuinbouwbedrijven, wijst op een schaalvergroting. De gemiddelde oppervlakte tuinbouwgewassen per bedrijf kende de laatste 10 jaar een stijging van bijna 53% en bereikt in 2007 5,4 ha.

De tuinbouw is in 2007, met een eindproductiewaarde van 1.532 miljoen euro (voorlopig cijfer), goed voor bijna één derde van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie. Het aandeel van de groenteteelt, fruitteelt en sierteelt in de productiewaarde van de tuinbouw is respectievelijk 40%, 25% en 35%.

In 2007 kende de buitenlandse handel in tuinbouwproducten een overschot van 445 miljoen euro. Dit is vooral te danken aan het handelsoverschot van groenten, terwijl de fruitsector een duidelijk handelstekort heeft, wat vooral te wijten is aan de invoer van verse bananen en citrusvruchten.

De marktontwikkelingen in de tuinbouwsector worden sinds 1997 sterk bepaald door de Europese Gemeenschappelijke Marktordening voor groenten en fruit (GMO). Deze GMO werd in 2007 grondig hervormd. 2008 is in dat opzicht een overgangsjaar tussen de oude en de nieuwe GMO. Het is de doelstelling van de GMO om de Europese groente- en fruitsector competitief en rendabel te houden door middel van een marktgerichte productie en concentratie van het aanbod.

De glastuinbouw wordt sinds enkele jaren sterk geconfronteerd met structureel stijgende energiekosten, milieunormen (bv. nitraatmaatregelen in het kader van het mestdecreet), verhoogde eisen met betrekking tot de voedselveiligheid en de nood aan vernieuwing en schaalvergroting van het glasareaal.

1.7 Akkerbouw.

Ongeveer één derde van de Vlaamse oppervlakte cultuurgrond (204.798 ha in 2007) is bestemd voor de akkerbouwteelt. Hiervan neemt de graanteelt het grootste aandeel (60%) voor zijn rekening, gevolgd door aardappelen en suikerbieten.

Ongeveer 16% van de Vlaamse landbouwexploitaties bestaat uit gespecialiseerde akkerbouwbedrijven. Met een eindproductiewaarde van 506 miljoen euro is de akkerbouw goed

voor 10% van de waarde van de Vlaamse land- en tuinbouwproductie in 2007. Het aandeel van de akkerbouwsector is hiermee beduidend lager dan dat van de andere sectoren. Wat de individuele gewassen betreft, is de aardappel het belangrijkste akkerbouwproduct, gevolgd door de granen en suikerbieten. In 2007 bereikt de eindproductie de hoogste waarde van de afgelopen 10 jaar.

In geldwaarde uitgedrukt, vertoont de buitenlandse handel voor het geheel van de akkerbouwproducten in 2007 een positief saldo van 586 miljoen euro. Vooral de graanproducten en de aardappelen dragen bij tot dit positieve saldo.

Actuele uitdagingen in de akkerbouwsector hebben betrekking op de rentabiliteit (dalende verkoopprijzen en stijgende kosten), het landbouwbeleid (o.a. suikerhervorming en de Health Check) en de non-food teelten (biobrandstoffen).

1.8 Visserij.

Eind 2007 telt de Belgische zeevisserijvloot nog 102 vaartuigen tegenover 107 begin 2007 en 120 begin 2006. De Belgische vloot heeft eind 2007 een globale capaciteit van 60.620 kW motorvermogen en 19.292 GT tonnage. In het Belgische vlootregister zijn eind 2007 nog meer dan honderd visserijrederijen ingeschreven waarvan er 95 actief blijken: 54 vissersvaartuigen in het groot vlootsegment, 44 vissersvaartuigen in het klein vlootsegment en vier vissersvaartuigen in het kustvisserssegment. In 2007 worden 450 voltijdse arbeidskrachtenbemanningsleden tewerkgesteld. In de verwerkende sector worden er 1370 arbeidsplaatsen geteld.

Ondanks de daling van het aantal vaartuigen neemt de aanvoer van visserijproducten door Belgische vaartuigen in Belgische en vreemde havens in 2007 toe tot 21.793 ton t.o.v. 20.264 ton in 2006, een stijging met 7,55%. De gemiddelde visprijs bedraagt 4,14 euro/kg zodat de totale besomming verminderde tot 90,328 miljoen euro t.o.v. 90,688 miljoen euro in 2006. In de Belgische zeehavens bedraagt de waarde van de aangelande vis 79,508 miljoen euro met een toegevoegde waarde van 42 miljoen euro.

Het verbruik van verse zeevis is sinds 2000 met 1 kg per capita of met bijna 40% gedaald. In 2007 koopt de Belg gemiddeld 1,59 kg verse zeevis. Voor thuisverbruik koopt de Belg gemiddeld 6,27 kg verse en 5,40 kg verwerkte vis, week- en schaaldieren inbegrepen.

De Vlaamse zeevisserij heeft zich sinds de jaren zestig ontwikkeld tot een qua visserijmethode vrij eenzijdige maar efficiënte vloot met veel aandacht voor dure vissoorten. Deze ontwikkeling heeft echter geleid tot een weinig flexibele vloot, wat nu de achillespees van de visserijsector dreigt te worden.

1.9 Agrobusinesscomplex.

Het agrobusinesscomplex (ABC) wordt gedefinieerd als 'de direct en indirect samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product, met inbegrip van de met de agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven'. Naast de land- en tuinbouwsector spelen vooral de agrarische toelevering, de voedingsindustrie en de handel een belangrijke rol in het ABC. Kredietinstellingen, de overheid, belangenverenigingen, onderzoek en scholing vervullen een ondersteunende rol.

Het Vlaamse ABC telt in 2006 ongeveer 45.500 BTW-plichtige bedrijven. Dat komt neer op ongeveer 63% van het aantal bedrijven binnen het ABC in België. De land- en tuinbouwsector maakt ongeveer 76% van het Vlaamse ABC uit. Het resterende percentage bestaat voornamelijk uit bedrijven uit de voedingssector en de groothandel in landbouwproducten. Het Vlaamse ABC maakt in 2006 ongeveer 11% van het totale aantal actieve bedrijven in Vlaanderen uit. Tien jaar geleden waren er nog meer dan 58.000 ABC-bedrijven in Vlaanderen.

Vlaanderen heeft een bevoorrechte positie in een groot gebied met een hoge concentratie aan koopkrachtige consumenten. Omwille van de verstedelijking zijn er grote kansen voor korte ketens: de markt is vlakbij. Ook de hogere transportkosten scheppen kansen voor de lokale productie.

1.9.1 Kosten en investeringen.

De belangrijkste kosten op bedrijfsniveau zijn in 2006 duidelijk de afschrijvingen. In de voedings- en handelssector zijn de afschrijvingen sinds 1997 in belangrijke mate gestegen. Ook het aandeel van de bezoldigingen is voor die sectoren met meer dan 15% gestegen tussen 1997 en 2006. Daartegenover staat een opvallende daling met 36% van het aandeel van kosten van handelsgoederen, grondstoffen en hulpstukken, diensten en diverse goederen in de bedrijfskosten. Dit is het geval voor elk van de belangrijkste ABC-sectoren.

Uit de investeringscijfers blijkt dat de investeringen van het Vlaamse ABC als geheel stijgen en in 2006 bijna de kaap van 2,2 miljard euro bereiken. Binnen het ABC is de voedingssector verantwoordelijk voor meer dan de helft van de investeringen. Als we rekening houden met het economische belang van de betrokken bedrijven (in termen van gecreëerde toegevoegde waarde) zien we echter dat het vooral de land- en tuinbouwsector is die relatief gezien veel investeert in verhouding tot de brutoproductprijs die deze laatste verwerft.

1.9.2 Relaties tussen de schakels en resultaten.

De meest tastbare relaties tussen de verschillende ABC-actoren zijn de handelsrelaties in termen van aan- en verkopen. In 2006 werd voor ongeveer 17,8 miljard euro aan- en verkocht, vanuit en naar elke schakel in het Vlaamse ABC. De land- en tuinbouwsector verkoopt voor ongeveer 4,4 miljard euro aan de Vlaamse ABC-bedrijven. Omgekeerd neemt de Vlaamse land- en tuinbouwsector meer dan 2,9 miljard euro af van Vlaamse ABC-actoren.

In 2006 creëren de Vlaamse ABC-bedrijven 48,5 miljard euro omzet, wat een stijging van ongeveer 13% is ten opzichte van 1995. Met deze omzetcijfers neemt het Vlaamse ABC ongeveer 80% van de totale ABC-omzet in België voor zijn rekening. De voedingssector binnen het ABC is verantwoordelijk voor meer dan 53% van de totale omzet van het Vlaamse ABC.

De actoren binnen de Vlaamse ABC-keten (exclusief de zelfstandigen) creëren in 2006 samen ongeveer 5,9 miljard euro aan toegevoegde waarde. Dat is ongeveer 4% van de totale gecreëerde toegevoegde waarde van niet-financiële instellingen in België. Net zoals bij de gecreëerde omzet is het duidelijk dat het steeds kleiner aantal bedrijven toch steeds meer toegevoegde waarde produceert. In de voorbije decennia is er een sterke concentratie geweest in de voedingsverwerking en distributie. Zo is een klein aantal distributeurs de link geworden tussen de voedselproducent en miljoenen consumenten. Zo komt er ook een standaardisering van het productaanbod. Het is een uitdaging om het vertrouwen en de samenwerking tussen de actoren in de Vlaamse voedingsketen te verbeteren.

Het Vlaamse ABC omvat volgens de statistieken van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) in 2005 ongeveer 103.000 werknemers. Aangezien hierin de zelfstandigen niet vervat zitten, geven deze cijfers een zeer partieel beeld van de tewerkstelling in het Vlaams ABC, zeker wat betreft de land- en tuinbouwsector, de veterinaire diensten en de voedingsindustrie. Van de loontrekkenden in de ABC-sector werkt 62% in de voedingssector, 15% in de land- en tuinbouw en 7% in de groothandel en handelsbemiddeling.

1.9.3 Agrohandel.

De totale Belgische handel in landbouwproducten kent een duidelijk positief handelssaldo. Zowel in- als uitvoer vertoont een duidelijke stijging. In 2007 is de totale uitvoer goed voor 30 miljard euro, terwijl de invoer van landbouwproducten 26,7 miljard euro bedraagt. Het aandeel van de in- en uitvoer van landbouwproducten in de totale Belgische handel bedraagt respectievelijk 8,9% en 9,6%. Opvallend is dat de agrarische sector één vierde van het totale Belgische handelsoverschot vertegenwoordigt. Bij de opsplitsing van de handel in landbouwproducten met EU-lidstaten en met niet-EU-lidstaten valt op dat 73,9% van de ingevoerde landbouwproducten uit de EU afkomstig is en dat 85% van de uitgevoerde landbouwproducten binnen de EU wordt afgezet. Frankrijk is zowel voor in- als uitvoer onze belangrijkste landbouwhandelspartner, gevolgd door Nederland en Duitsland. Het Verenigd Koninkrijk en Duitsland dragen het sterkst bij tot ons agrarisch handelsoverschot. In de EU staat België op de vierde plaats voor de landbouwuitvoer en op de zesde plaats voor de landbouwimport.

1.10 Landbouw en voedsel in de wereld.

De afgelopen jaren is de mondiale landbouwmarkt grondig gewijzigd, zodat de landbouw hernieuwde aandacht geniet. Enkele factoren die hierbij een belangrijke rol spelen, zijn de stijgende prijzen voor agrarische producten en levensmiddelen, de discussie over voedselzekerheid, de toegenomen biobrandstofproductie, de schommelingen waaraan de diverse landbouwsectoren onderhevig zijn en het veranderende Europese landbouwbeleid. Ook het verloop van de WTO-onderhandelingen speelt hierin mee. In het kader van de Doha-ronde wordt sinds 2000 overlegd over het vrijmaken van de handel in landbouwgoederen, industrieproducten en diensten. In juli 2008 sprongen de onderhandelingen af. Het landbouwdossier was uiteindelijk het grootste struikelblok, want er werd geen akkoord bereikt over de mate waarin ontwikkelingslanden hun boeren mogen beschermen tegen enorme stijgingen van import van landbouwproducten.

Landbouw en voedsel drukken hun stempel op, en zijn onlosmakelijk verbonden met, verschillende uitdagingen waarmee de mensheid in de eenentwintigste eeuw geconfronteerd wordt: bevolkingstoename, milieuproblematiek, klimaatwijziging, hongersnood en gezondheid.

1.10.1 Productie en prijzen.

De toename van de mondiale landbouwproductie in de laatste 40 jaar is vooral te danken aan een verbetering van het rendement. Waarnemers geloven dat de productiviteit in de komende jaren nog kan stijgen mits de agrarische arbeidskrachten voldoende opgeleid worden, er geschikte technologieën beschikbaar zijn en de prijssignalen niet door politieke instabiliteit verstoord worden. Consumptie en productie zouden volgens prognoses min of meer gelijke tred houden. De wereldbevolking stijgt, dus er moeten meer mensen gevoed worden. Er zijn niet alleen meer mensen, maar ook meer mensen met een hoger inkomen in de grote transitie-economieën met een gewijzigd dieet (bv. stijgend vleesverbruik).

De prijzen voor landbouwproducten en levensmiddelen zijn in 2007 en 2008 enorm gestegen. Daaraan liggen zowel factoren van tijdelijke aard als structurele veranderingen ten grondslag: een toenemende vraag vanuit landen met een snel groeiende economie, een stijgend gebruik van biobrandstoffen, deels door overheidsmaatregelen, tegenvallende oogsten door droogte, een gebrek aan aandacht voor de landbouw in de afgelopen jaren, vooral in de ontwikkelingslanden, en een vermindering van de overschotten door politieke hervormingen. Het lijkt er sterk op dat de structurele factoren domineren. De markt wordt gekenmerkt door de sterke prijsvolatiliteit die wellicht in de toekomst verder zal aanhouden. De fluctuerende prijzen leiden ook tot speculatie op basis van agri-commodities.

In Europa is er doorgaans een hoge zelfvoorzieningsgraad, maar dit geldt niet voor de dierlijke productie. De aanvoerketen is niettemin kwetsbaar, bv. door afgeslankte logistieke keten (JIT), productiecrisissen (cf. dioxine, MKZ, BSE, varkenspest) onverwachte weerpatronen en de grote afhankelijkheid van een steeds kwetsbaarder wordend energiesysteem (brandstoffen).

Dit heeft vanzelfsprekend een grote impact op het inkomen van de landbouwproducent en op de prijzen van de voedingsproducten. Er is sprake van een voedselcrisis voor de verarmde stedelijke bevolking in de ontwikkelingslanden. Ook lagere socio-economische klassen in Westerse landen zijn kwetsbaar voor de prijsstijgingen van basisproducten, waardoor er een gewijzigd consumentengedrag is. De prijsvolatiliteit heeft dus ook zijn impact op de consument. De realisatie van de doelstelling om het aantal mensen dat in extreme armoede leeft, in 2015 te halveren ten opzichte van 1990, komt onder druk te staan. Bovenstaande ontwikkelingen hebben er voor gezorgd dat voedselzekerheid opnieuw prominent op de agenda staat.

1.10.2 Consument.

De consumentencultuur is niet statisch, maar verandert voortdurend. Er is een gefragmenteerde relatie tussen voeding en de consument: er zijn meer keuzeparameters (producten, bereidingen, settings) en er is meer tijdsgebonden consumptiegedrag. Enerzijds wordt eten meer een publiek fenomeen (meer maaltijden buitenshuis), anderzijds is er ook een trend naar meer actieve betrokkenheid op de productie en verwerking van voeding (hobby farms, zelf koken).

Het consumentengedrag wordt steeds meer bepaald door commerciële strategieën uit andere landen, mede omdat de Belgische distributeurs geen internationaal dominante positie of geografische spreiding hebben zoals dat wel het geval is bij de Franse of Engelse distributeurs.

Consumptiepatronen en culturele identificatiepatronen rond voeding zijn complexer geworden. De aankoop van voeding door de consument is ingegeven door een complex beslissingsproces. Zowel economische motieven, identiteitsfactoren, politieke en ethische overwegingen en hedonistische motieven spelen hierbij een rol. Bij dit alles moet ook rekening gehouden worden dat we in een multiculturele samenleving leven, met verschillende voedings- en consumptiepatronen.

Smaak en prijs zijn beslissende koopedeterminanten. De recente prijsstijgingen hebben een impact op de minder koopkrachtige consument. De consument laat zich in zijn aankopen ook leiden door gezondheidsargumenten. In de ontwikkelde landen leeft de consument in een obesogene omgeving en wordt te weinig aan beweging gedaan. De consument is wel meer alert voor de samenstelling van voeding, bv. als het gaat over verrijkte producten. Kwaliteit en veiligheid zijn onlosmakelijk verbonden voor de consument. De consument aanvaardt geen enkel mankement wat zijn voeding betreft (no-risk maatschappij). Het kwaliteitsaspect wordt bij de consument vormgegeven door diverse aspecten: een ongeschonden en uniform uitzicht, contaminatie met niet-natuurlijke of toegevoegde stoffen maar ook voedingsadditieven, de samenstelling, de herkomst, de productiemethode, het transport, de ecologische voetafdruk en ethische overwegingen. Ook productiewaarden (bv. fair trade), productiemethoden (bv. dierenwelzijn, biologisch) en herkomst (land van oorsprong, voedselkilometers) spelen een rol in het aankoopgedrag van de consument.

1.11 Landbouw in zijn omgeving.

Vlaanderen is één der meest verstedelijkte gebieden ter wereld, heeft een hoge bevolkingsdichtheid en is bovendien ook een verkeersknooppunt in Europa. Historisch gezien heeft de landbouw in Vlaanderen steeds een belangrijke economische rol gespeeld. De Vlaamse landbouwer kan dan ook werken op relatief goede en vruchtbare landbouwgrond. Landbouw is de voornaamste ruimtegebruiker in Vlaanderen, maar staat in die hoedanigheid ook onder enorme druk. Landbouw is immers lang niet de enige speler op het platteland en het grondgebruik wordt vanuit andere sectoren geclaimd. Het ruimtegebruik van de verschillende deelsectoren evolueert in Vlaanderen, onder meer onder invloed van de streefcijfers die vooropgezet werden in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen. Ook in de toekomst zal er nood zijn aan ruimte voor landbouw.

De landbouw gebruikt niet enkel producten uit de omgeving in zijn productieproces, maar ook als afzetplaats voor producten (de omgeving als *sink*). De landbouwactiviteit heeft een directe fysische impact op de omgeving via emissies van nutriënten en het gebruik van bestrijdingsmiddelen. Hierdoor worden de kwaliteit en samenstelling van bodem, water of lucht beïnvloed en wordt ingegrepen op het ecologisch evenwicht of de biodiversiteit.

De plattelandsomgeving is geen statisch gegeven maar heeft de laatste decennia heel wat transformaties ondergaan. De ruimtelijke structuur van het Vlaamse platteland is ingrijpend veranderd. Er is nog veel onbebouwde ruimte in Vlaanderen, maar de bebouwing is verspreid en de open ruimte sterk versnipperd. De versterking of verstedelijking van Vlaanderen maakt dat de open ruimte steeds meer inkrimpt. In dat verstedelijkte platteland is landbouw nog steeds de grootste gebruiker van de open ruimte en speelt bovendien een belangrijke rol in de instandhouding en het beheer ervan. Verstedelijking, vertuining, versnippering en andere transformaties op het platteland zorgen er echter voor dat de landbouwer met veel andere actoren en sectoren in het buitengebied wordt geconfronteerd. Deze multifunctionaliteit op het platteland levert hindernissen voor de bedrijfsvoering (schaalvergroting, vestiging nieuwe bedrijven), maar biedt tegelijk ook kansen voor een professionele landbouw. Landbouw doet immers meer dan enkel het verbouwen van land, maar levert ook diensten zoals het onderhoud van het landschap. De landbouwer verruimt steeds meer zijn werkveld tot buiten de traditionele landbouwonderneming met activiteiten als thuisverwerking en -verkoop van hoeveproducten, hoevetoerisme, zorgfuncties, landschaps- en natuurbeheer, enz. In juli 2008 waren er 278 erkende zorgboerderijen en 504 lopende zorgboerderijovereenkomsten.

Mede door de steeds oprukkende verstedelijking gaat het karakteristieke van het platteland steeds meer verloren. Identiteits- en beeldbepalende gebouwen en andere getuigen uit het verleden verdwijnen of verloederen. De historische landschappen vervagen en versnipperen en evolueren bovendien niet naar nieuwe kwaliteitsvolle entiteiten. Dit resulteert dikwijls in het verloren gaan van potenties op het vlak van economie. Nu steeds meer mensen meer vrije tijd hebben en in de sterk verstedelijkte omgeving ook het belang van rust en ontspanning toeneemt, kunnen belangrijke

relictlandschappen, erfgoed en -erfgoedelementen een belangrijke ondersteunende rol hebben op het vlak van beleving van het platteland. Eerder dan het landelijke erfgoed uitsluitend te beschermen, is het veel belangrijker dit erfgoed als getuigenis en als onderdeel van de identiteit van een bepaald gebied te ontwikkelen en te integreren in een beleavingsstrategie en een toeristisch-recreatieve visie, gekoppeld aan een gebiedsgerichte plattelandontwikkeling.

Bepaalde lokale landbouwhuisdierrassen zijn met uitsterven bedreigd omdat het economisch gezien interessanter is om meer productieve rassen te houden. Het behoud van genetische diversiteit van traditionele dierenrassen is nochtans een basis voor behoud van diversiteit in het platteland. Bovendien is een dergelijke levende genenbank van belang om specifieke eigenschappen in te kruisen in bestaande rassen en variëteiten. Door financiële ondersteuning kan de instandhouding in situ van met uitsterven bedreigde lokale dierrassen worden gestimuleerd.

1.12 Energie, klimaat en milieu.

Net zoals andere sectoren wordt ook de landbouw- en visserijsector geconfronteerd met de problemen ten gevolge van de slinkende voorraad van fossiele brandstoffen. Het gebruik van fossiele brandstoffen zorgt voor een significante uitstoot van CO₂ wat bijdraagt aan de klimaatverandering. Daarbovenop komt nog dat olie meestal afkomstig is uit politiek onstabiele landen, wat zorgt voor ongunstige krachtverhoudingen. Hierdoor komt het gebruik van fossiele brandstoffen onder druk te staan en wordt gezocht naar nieuwe vormen van energievoorziening.

In de landbouw- en visserijsector laten stijgende energiekosten zich voelen in verhoogde prijzen van mechanisatie, transport, meststoffen of pesticiden. Diversificatie naar biobrandstoffen kan opportuniteiten opleveren, maar de eerste generatie biobrandstoffen zijn controversieel wegens hun lagere efficiëntie en het gebruik van landbouwgronden voor niet-voedselproductie. De controversie food, feed, fibre or fuel zal zich in de toekomst nog scherper stellen.

Vlaanderen is niet goed geplaatst voor de massale aanplant van energiegewassen maar het is zeker niet uitgesloten dat Vlaanderen een rol kan spelen in de verwerking van biobrandstoffen. Vlaanderen heeft hiervoor een aantal belangrijke troeven zoals de logistieke voorzieningen en opslagcapaciteit in de havens, de aanwezigheid van petrochemie en het mogelijk gebruik van bijproducten als voeder in de landbouw. Op langere termijn hebben de tweede generatie biobrandstoffen een belangrijk potentieel voornamelijk door een verhoging van de kosteneffectiviteit per ton gereduceerde CO₂. Het is daarom noodzakelijk dat er geïnvesteerd wordt in onderzoek naar competitieve productietechnieken en ontwikkeling van niet-voedingsgewassen als biobrandstof. Onderzoek en ontwikkeling in het veld van hernieuwbare energie gebeurt momenteel al in Ghent Bio-Energy Valley op initiatief van de Universiteit Gent, stad Gent en de Gentse haven. Dit initiatief biedt heel wat economisch potentieel voor de toekomst, zeker voor de Gentse regio. Ook het Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB) verricht strategisch basisonderzoek rond biotechnologie dat kan bijdragen in de ontwikkeling van nieuwe

biobrandstoffen. Daarnaast mogen het innovatieve onderzoek en de demonstraties vanuit het VITO, ILVO of POVLT niet vergeten worden.

Naast diversificatie naar biobrandstoffen biedt eigen duurzame energieproductie op het bedrijf een potentieel voor de land- en tuinbouw. Dit kan ondermeer door biogasinstallaties, zonnecellen, kleine windmolens of warmtekrachtinstallaties. De aanpassing van het huidige distributienet aan deze duurzame initiatieven is echter nog een knelpunt. Hiervoor zijn overeenkomsten met de energieleveranciers om de aansluitbaarheid op de distributienetten te verbeteren noodzakelijk.

Door duurzaamheidsoverwegingen en het doorwegen van hoge energiekosten in transport komt de invoer van landbouwproducten uit verre landen onder druk te staan. Deze evolutie kan echter wel ten voordele zijn van de lokale landbouwproductie.

Er is wetenschappelijke consensus rond de menselijke bijdrage aan de klimaatsverandering. De belangrijkste broeikasgassen zijn koolstofdioxide (CO₂), Methaan (CH₄) en lachgas (N₂O). De voedselproductie door landbouwactiviteiten draagt ook bij aan deze emissies.

Om de klimaatsverandering tegen te gaan wordt ingezet op vermindering van de emissies van broeikasgassen (mitigatie). Dit wordt nagestreefd door de Kyoto en post 2012 Kyoto verdragen. Momenteel wordt gezamenlijk gestreefd naar een 20/20/20 doelstelling; 20% verhoging van de energie-efficiëntie, 20% reductie van de broeikasemissies en 20% hernieuwbare energiebronnen in 2020. Op lange termijn, tegen 2050, wordt een reductie van 50% vooropgesteld. CO₂ opslag in de bodem wordt steeds meer als mogelijke oplossing naar voren geschoven. In ieder geval zijn de EU doelstellingen en directieven erg bepalend in deze materie. Europa kiest voor een koolstofluwe economie.

Omdat de klimaatsverandering een onomkeerbaar proces is, is er naast mitigatie ook aandacht nodig voor adaptatie aan de veranderende klimatologische omstandigheden. Droogtes, overstromingen en temperatuurstijging beïnvloeden de kwaliteit en de kwantiteit van de landbouwproductie. Daarenboven zullen klimatologische verschuivingen op lange termijn (broeikaseffect) ook impact hebben op de landbouwproductie. Deze processen vergen nu reeds voorbereiding.

De inspanningen die geleverd moeten worden door de landbouw en visserijsector om tot een reductie van emissies te komen, zullen de kostenstructuur beïnvloeden en een verhoging van de prijzen inhouden. Mogelijk leidt het bewustwordingsproces rond klimaatsverandering bij de consument tot een bijsturing van zijn consumptiepatroon, zoals verminderde vleesconsumptie of de keuze voor lokale producten. Er is alvast nood aan nieuwe technologische ontwikkelingen om tot een reductie van emissies te komen.

In het kader van adaptatie aan de veranderende klimatologische omstandigheden moet de sector zich weten te wapenen tegen extreme droogte, overstromingen en hogere temperaturen. Nieuwe teelten, beter inzicht in watermanagement en nieuwe technologische ontwikkelingen zijn aan de orde om de sector vooruit te helpen.

Er is algemene overeenstemming dat er moet gewerkt worden aan de kwaliteit van de natuur, water, bodem en lucht. Vanuit Europa wordt deze toenemende aandacht concreet gemaakt via vernieuwende voorwaarden en overeenkomsten inzake milieunormen. Het Vlaamse beleid is sterk bepaald door het Europese beleid dat de milieunormen bepaalt door ondermeer de nitraatrichtlijn, de National Emission Ceilings -richtlijn en de bodemrichtlijn.

- Het verlies van biodiversiteit is een feit en wordt voor een deel in de hand gewerkt door de specialisatie en schaalvergroting die plaatsvindt in de landbouwsector.
- Ondanks de verbeterde eco-efficiëntie en de dalende milieudruk zijn de doelstellingen waterkwaliteit nog niet bereikt. Meststoffen en bestrijdingsmiddelen blijven hier de grootste invloedsfactoren, hoewel er een duidelijk dalende trend is in het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het gebruik van zoet water komt steeds meer onder druk. Meer gebruik van neerslag of afvalwater kan hier een alternatief zijn.
- De bodemkwaliteit is wereldwijd een bezorgdheid, meer specifiek de toenemende bodemerosie en het dalend Organische Stof gehalte.
- Naast de broeikasgassen is er in het kader van het verbeteren van onze luchtkwaliteit een groeiend besef van de invloed van diverse emissies (SO₂, NO_x, NH₃, enz.) en fijn stof. Europa heeft hiervoor de NEC-richtlijn vooropgesteld.

De landbouwsector moet rekening houden met deze toenemende aandacht voor milieukwaliteit en de nieuwe normen en overeenkomsten hierover. De landbouwsector is altijd al zeer nauw verbonden geweest met het milieu en kan bijgevolg ook de positieve effecten ondervinden van deze bezorgdheid vanuit de maatschappij. De toenemende maatschappelijke interesse voor milieu en duurzaamheid biedt kansen voor de meer duurzame of biologische vormen van landbouw.

1.13 Onderzoek en innovatie.

Verskillende technische ontwikkelingen aan de periferie van de landbouw hebben een grote invloed uitgeoefend op landbouw en andere sectoren. Algemeen kunnen de technologische ontwikkelingen die van belang zijn voor de landbouwsector gesitueerd worden op vijf domeinen: biotechnologie, nanotechnologie, informatietechnologie, sensortechnologie en energietechnologie.

Biotechnologie laat toe om, via synthetische biologie en gentechnologie, biologische systemen te ontwikkelen met een verbeterde of specifieke functionaliteit. Daarnaast kan het ook ingezet worden om de slaagkans van selectie en veredeling te verhogen en kan het ook effect hebben op processen binnen landbewerking en verwerking. Verdere ontwikkelingen en verfijningen zullen er ook voor zorgen dat groene (landbouw) en rode (medische) biotechnologie convergeren.

De bijdragen van informatietechnologie zijn zeer divers. Het gaat bijvoorbeeld om de bijdrage van beeldvorming en draadloze gegevensoverdracht (*wireless transmission*) tot de ontwikkeling van precisielandbouw en de identificatie met radiogolven (RFID) als instrument bij tracering. Tenslotte kunnen simulaties input geven voor sturing op diverse vlakken.

Sensortechnologie wordt gebruikt om de waarde van fysische grootheden, parameters en indicatoren vast te stellen en staat zo aan de basis van alle meet-, regel- en analysetechniek. Voor de landbouw zijn biosensoren, “growable sensors” en miniaturisatie de belangrijkste toepassingsmogelijkheden.

Ook op het vlak van energietechnologie werden er belangrijke innovaties gerealiseerd. Het gaat dan met name om de mogelijkheden van hernieuwbare energiebronnen (zowel biomassa als wind- en zonne-energie), als technologieën die toelaten om energie te besparen tijdens processen.

Nanotechnologie, waarbij gewerkt wordt met deeltjes die slechts enkele nanometers groot zijn, is een technologie voor de toekomst. In tegenstelling tot andere sectoren zijn er op dit moment nog geen toepassingen van nanotechnologie beschikbaar voor de landbouw- en tuinbouwsector, maar er zijn zeker mogelijkheden om nieuwe materialen, verpakkingen, ingrediënten en sensoren te ontwikkelen.

Er wordt verwacht dat deze verschillende technologische ontwikkelingen elkaar in de toekomst gaan versterken. Op die manier zullen ze bijdragen tot een hogere efficiëntie en duurzaamheid van de productie (bv. door een efficiënter gebruik van inputs en de valorisatie van rest- en nevenstromen) en tot de ontwikkeling van nieuwe toepassingen. Bij de toepassing of invoering van nieuwe technologische ontwikkelingen wordt een afweging gemaakt tussen economische factoren enerzijds en ecologische en ethische factoren anderzijds.

1.14 Internationaal landbouwbeleid.

In het kader van de Doha-ronde wordt sinds 2000 binnen de Wereldhandelsorganisatie (WTO) overlegd over het vrijmaken van de handel in landbouwgoederen, industrieproducten en diensten. In juli 2008 sprongen de onderhandelingen af. Het landbouwdossier was uiteindelijk het grootste struikelblok, want er werd geen akkoord bereikt over de mate waarin ontwikkelingslanden hun boeren mogen beschermen tegen grote stijgingen van import van landbouwproducten.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie heeft sinds zijn ontstaan eind jaren vijftig al heel wat veranderingen ondergaan. Als gevolg van een aantal hervormingen (vooral de MacSharry-hervorming van 1992 en Agenda 2000) is er in toenemende mate een oriëntatie van markt- en prijssteun naar directe inkomenssteun. Daarnaast ontstond meer aandacht voor milieu en plattelandsontwikkeling. De Mid Term Review van 2003 heeft voor de landbouwers één enkele bedrijfstoelage ingevoerd die losstaat van de productie. Om die bedrijfstoelage en de andere rechtstreekse steun te ontvangen moeten normen op het gebied van milieu, voedselveiligheid, gezondheid van dieren en planten en dierenwelzijn worden nageleefd en moet alle landbouwgrond uit landbouw- en milieuoogpunt in goede staat worden gehouden. De Europese Commissie wil met de Health Check het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid verder moderniseren, vereenvoudigen en stroomlijnen.

Er wordt verwacht dat het landbouwbeleid in de nabije toekomst verder zal evolueren naar meer liberalisering. In 2013 is een volgende grootscheepse hervormingsronde voorzien en komt een nieuw budgettair kader in voege. Er wordt daarbij verwacht dat naast grotere integratie met klimaat, milieu- en energiebeleid en naast verdere koppeling van inkomensteun voor boeren aan maatschappelijke eisen, er nog meer stimulansen zullen komen voor innovatie. Prijscontroles zullen verder afgebouwd worden, waardoor de prijzen nog dichter bij de wereldmarkt zullen aansluiten. Anderzijds wordt vastgesteld dat de hervormingen van het Europese landbouwbeleid hun eigen dynamiek hebben en voorop lopen op de eventuele resultaten van de WTO-onderhandelingen. Daarom wordt verwacht dat de impact van deze onderhandelingen op de hervormingen van het GLB niet zo groot zal zijn. Het wordt als erg belangrijk ervaren dat ten aanzien van de internationale concurrentie weerwerk kan worden geleverd van op een gelijk speelveld (“levelled playing field”). Maar anderzijds wordt de liberaliseringsorthodoxie in toenemende mate ook aan kritiek onderworpen.

De rol van de overheid voor de Europese landbouw zal evolueren van *zorgen voor* naar *zorgen dat*. Het beleid zal meer faciliterend en ondersteunend optreden. De liberalisering van het GLB zal de Europese landbouwers meer blootstellen aan de (volatiliteit van de) prijzen op de wereldmarkt. Dat kan als gevolg hebben dat het beleid en de impact ervan van sector tot sector zal verschillen. Met betrekking tot de internationale agrarische handel mag meer concurrentie worden verwacht van andere en nieuwe spelers. Van de landbouwer zal nog meer verwacht worden dat hij zich gedraagt als een ondernemer en alle daaraan verbonden risico's draagt. Inkomensteun kan daarbij slechts zorgen voor een 'basis'. Er wordt sowieso verwacht dat de globale steun op termijn zal afnemen. Binnen de globaal dalende enveloppe ligt een verdere verschuiving van directe steun naar plattelandssteun in de lijn der verwachtingen. Er bestaan sterke tendensen om de steun in de toekomst minder algemeen, maar vooral gebiedsgericht of meer doelgericht in te zetten.

De Vlaamse landbouw zal zich in die omstandigheden in toenemende mate moeten aanpassen aan het zich wijzigende Europese landbouwbeleid en zal meer marktgericht moeten werken en denken. Tegelijkertijd zal de productie sterk gekoppeld blijven aan een reeks van maatschappelijke eisen op het vlak van milieu, dierenwelzijn en volksgezondheid (“licence to produce”). Landbouwers die wensen te investeren, verbreden of diversifiëren, zullen vanuit plattelandontwikkeling gesteund moeten worden. Subsidies vormen daarbij een belangrijk instrument. Gezien de gemiddelde leeftijd van de Vlaamse landbouwbedrijfsleiders, is aandacht vereist voor verjonging van de landbouw, onder meer door steun aan jonge, startende landbouwers.

Het wordt als een handicap ervaren dat het Vlaamse/Belgische karakter van onze productie (vooral vertaald in een kwaliteit die hoger is dan de wettelijke norm) moeilijk uitgespeeld kan worden binnen de EU en daarbuiten. Er zijn tevens beperkingen op het vlak van het kunnen promoten van Vlaanderen als regio en als gevolg van de bevoegdheidsverdeling tussen het gewestelijke en federale niveau.

Algemeen wordt ingeschat dat de gespecialiseerde (zich verdiepende) landbouw veel nadrukkelijker zal geconfronteerd worden met de behoefte aan schaalvergroting en automatisering. Professionalisering zal hier echt een vereiste worden, gekoppeld aan een vooral technisch geïnspireerde innovatie. Voor de gedifferentieerde (zich verbredende) landbouw is schaalvergroting en automatisering allicht niet vereist. Innovatie zal hier vooral op ideeën gestoeld moeten worden.

DEEL 2: BELEIDSVOORSTELLEN

De essentie van de beleidsvoorstellen vanuit het beleidsdomein Landbouw en Visserij (L&V) voor de nieuwe Vlaamse Regering is het aanreiken van een kader voor het stimuleren van “duurzaam ondernemen” in de landbouwsector. Het nastreven van zowel de economische leefbaarheid, het beschermen van de natuurlijke hulpbronnen als een sociaal verantwoord en maatschappelijk aanvaard ondernemen moeten daarbij in rekening worden gebracht. Hiervoor zijn ook impulsen nodig vanuit het onderzoek evenals ondersteuning door een doordacht gevoerde communicatie en voorlichting. De rol van de overheid wordt eerder faciliterend en voorwaarden scheppend. De overheid moet voornamelijk inzetten op meer beleidsdomein- en beleidsniveauoverschrijdende afstemming en samenwerking om deze rol op een efficiënte en effectieve manier te kunnen vervullen.

Deze beleidsvoorstellen kaderen in het Vlaamse toekomstplan “Vlaanderen In Actie” waarin gesteld wordt dat in 2020 de landbouw in Vlaanderen een performante landbouw is geworden die de vergelijking met de Europese landbouweconomische topregio’s kan doorstaan.

2.1 Een eenduidig en coherent kader.

Een eenduidig en coherent kader is belangrijk om de land- en tuinbouwsector voldoende te wapenen voor toekomstige uitdagingen. Binnen dit kader moet de sector voldoende vrijheid krijgen zodat het ondernemerschap ten volle kan spelen. Een goed onderbouwd kader laat de overheid toe een facilitator te worden voor toekomstige ontwikkelingen. In de eerste plaats bestaat dit kader uit een toekomstvisie voor de land- en tuinbouw in Vlaanderen. Deze visie wordt vervolgens vertaald in een coherent beleid.

2.1.1 Een VISIE over de plaats van duurzame landbouw in het verstedelijkte platteland en in de maatschappij.

Er is nood aan een duidelijke visie van de Vlaamse overheid over de rol van landbouw in Vlaanderen. Het beleidsdomein L&V zal het voortouw nemen om te komen tot een visie over de plaats van duurzame landbouw op het platteland en in de maatschappij. Deze visie moet voldoende onderbouwd en gedragen zijn. Hiertoe wordt een breed, constructief overleg met alle stakeholders, de maatschappij en andere beleidsdomeinen georganiseerd. Deze visie moet leiden tot een coherent Vlaams landbouwbeleid wat tot meer rechtszekerheid voor de agrarische ondernemers zal leiden. Dergelijke visie komt de draagkracht van het beleid ten goede en geeft een duidelijk toekomstperspectief aan de sector.

Een lange termijnvisie moet ondersteund worden door onderzoek over de verschillende uitdagingen waar de landbouw voor staat. Deze visie dient duidelijk gecommuniceerd te worden naar alle belanghebbenden, in casu de gehele maatschappij. De regering moet er naar streven om deze visie tijdens haar regeerperiode concreet te maken.

2.1.2 Een coherent BELEIDSKADER geeft de richting aan.

De Vlaamse overheid moet een duidelijk en coherent beleidskader aanreiken waarbinnen de landbouw zich kan ontwikkelen.

2.1.2.1. Naar een verdere verduurzaming van de Vlaamse landbouw.

Duurzaamheid vormt de basis van het beleidskader van Landbouw en Visserij. Onder de noemer “duurzaamheid van de landbouw” worden de drie pijlers van duurzaamheid in beschouwing gebracht: de economische leefbaarheid, het beschermen van de natuurlijke hulpbronnen en een sociaal verantwoord ondernemen.

2.1.2.2. Respect voor de “landbouwerondernemer”.

Binnen de contouren van dit kader krijgt de landbouwer voldoende vrijheid om zijn eigen keuzes te maken en te streven naar bedrijfsoptimalisatie. De Vlaamse overheid ondersteunt de landbouwer door middel van de verschillende beleidsinstrumenten die zij daarvoor ter beschikking heeft. Door middel van pijler 1 kunnen het inkomen en de investeringen van de landbouwers worden ondersteund, via pijler 2 wordt ingespeeld op nieuwe wensen vanuit de maatschappij en wordt innovatie binnen de sector gestimuleerd zonder daarbij de landbouwondernemer uit het oog te verliezen. Andere mogelijke beleidsopties zijn de uitwerking van instrumenten voor risicobeheer en het aanpassen van de regeling voor steunmechanismen afgestemd op de specifieke noden van de duurzame ondernemer. In zijn bedrijfsoptimalisatie moet de landbouwer ook kunnen kiezen voor het omvormen van zijn bedrijf naar een vennootschapsvorm en eventueel beroep doen op kapitaalsinjecties vanuit investeringsfondsen of privé-investeerders.

2.1.2.3. Overleg en samenwerking op verschillende beleidsniveaus en domeinen.

Bij de realisatie van het kader wordt er snel gebotst op de grenzen van bevoegdheden. Op federaal vlak hebben deze betrekking op de fiscaliteit, de vennootschapswetgeving, de voedselveiligheid, het sanitair beleid en de landbouwstatistiek (landbouwtelling). Op regionaal niveau is het plattelandsbeleid verdeeld over verschillende beleidsniveaus en -domeinen. Afstemming, overleg, coördinatie en herverdeling van bevoegdheden zijn manieren om te komen tot de meest optimale samenwerking. Een voorwaarde is dat Vlaanderen, en meer specifiek het beleidsdomein L&V, nog meer als een evenwaardige partner kan deelnemen aan overleg- en beslissingsfora op diverse niveaus. Het is niet voldoende om als waarnemer of adviesverlener aanwezig te zijn op de wettelijk voorziene structuren. Enkel een gelijkwaardige vertegenwoordiging kan leiden tot een goede afstemming.

Tussen de beleidsdomeinen zal het horizontaal benaderen van thema's bijdragen tot een lange termijn beleidsvoering die meer impact kan hebben. Voorwaarde is wel dat er wederzijds voldoende ingezet wordt op openheid en kennis van elkaars beleid.

Er werd reeds overleg opgebouwd met Nederland (Protocol Leterme-Peeters-Veerman) alsook werden beleidsdomeinoverschrijdende initiatieven genomen op niveau van de Secretarissen-Generaal tussen L&V en respectievelijk Leefmilieu, Natuur en Energie (LNE) en Ruimtelijke Ordening (RWO). Deze initiatieven moeten zeker worden verder gezet.

De Vlaamse Regering zal voor de 13 beleidsdomeinen moeten zoeken naar een optimale matrixwerking tussen de zogenaamde horizontale beleidsdomeinen en de materiegebonden beleidsdomeinen, om zo de lasten voor de materiedomeinen te helpen drukken.

2.1.2.4. Een kader met oog voor de kwalitatieve invulling van de open ruimte.

De voorbije regeerperiode stond in het licht van de herbevestiging van het agrarisch gebied. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen van 1997 wil het buitengebied vrijwaren voor de essentiële functies landbouw, natuur en bos. Er is 750.000 ha agrarisch gebied gepland voor beroepslandbouw, waarvan 70.000 natuurverwevingsgebied.

In de komende jaren is er nood aan meer differentiëring van het agrarische gebied. Niet enkel de kwantitatieve maar ook de kwalitatieve invulling van de open ruimte verdient aandacht. De maatschappij hecht, omwille van verschillende redenen, belang aan natuurbehoud en -beheer, bescherming tegen overstromingen of het behoud van erfgoed en landschappelijke waarden. Deze ruimtelijke kwaliteit is meestal ontstaan als bijproduct van economische functies. De landbouwsector kan gebruik maken van deze nieuwe, niet-economische functies, als nieuwe activiteit. Belangrijk is wel dat duidelijk afgebakend wordt welke vrijheidsgraden de landbouwer heeft binnen deze multifunctionele gebieden en hoe opgelegde beperkingen worden gecompenseerd.

Gezien deze noodzaak tot vernieuwing en schaalvergroting en de dikwijls te beperkte plaatselijke uitbreidingsmogelijkheden is er ook behoefte aan nieuwe vestigingsmogelijkheden voor glastuinbouwbedrijven. Om deze ontwikkelingen te ondersteunen wordt de volgende jaren het accent gelegd op de mogelijkheden voor ontwikkeling van kleine en grootschalige glastuinbouwbedrijventerreinen en clusters waarbij glastuinbouwers, onderling of met andere sectoren, op ruimtelijk vlak kunnen samenwerken rond gemeenschappelijke voorzieningen.

2.1.3. REGELGEVING ondersteunt beleid en visie.

Om beleid en visie concreet te maken is er een goed doordachte wetgeving nodig. Een eerste prioriteit is de opstelling van het “Landbouwdecreet”. In het Landbouwdecreet worden alle landbouwwetten gecoördineerd en wordt tegelijk de decretale basis gelegd voor nieuwe initiatieven en instrumenten, zoals het landbouweffectenrapport (LER) en de landbouwimpactstudie (LIS). Van dit initiatief zal gebruik gemaakt worden om de wetskwaliteit te maximaliseren evenals de administratieve interne en externe planlast te reduceren of vereenvoudigen. Verder zijn onderstaande aandachtspunten belangrijk in het rationaliseren van de wetgeving.

2.1.3.1. Afstemmen van wetgeving.

Er is nood aan het afstemmen van de wetgeving over de domeinen en niveaus heen. De bedoeling is om de definities en bepalingen voor beleidsthema's die betrekking hebben op de landbouwsector zoveel mogelijk in overeenstemming met elkaar te brengen.

In de voorbije regeerperiode werden in het kader van de Eenmalige Perceelsregistratie (EPR), een beleidsdomeinoverschrijdend project tussen de beleidsdomeinen L&V en LNE, de verschillende definities op elkaar afgestemd. Samen met de integratie van deze aanvragen werden twee authentieke gegevensbronnen uitgebouwd: één voor landbouwpercelen en één voor identificatiegegevens van landbouwers en landbouwbedrijven. Tijdens de uitwerking van de EPR werd de identificatiedatabank van landbouwers en landbouwbedrijven volledig afgestemd op de Verrijkte Kruispuntbank Personen (VKBP), de Verrijkte Kruispuntbank Ondernemingen (VKBO) en het Centraal Referentie Adressen Bestand (CRAB).

Ook op het vlak van ruimtelijke ordening, energie, leefmilieu, dierenwelzijn, volksgezondheid, planten- en diergezondheid, onderwijs, landbouwstatistiek, vennootschappen of fiscaliteit is het afstemmen van wetgeving prioritair voor het aanreiken van een coherent kader voor de ontwikkeling van een sector.

2.1.3.2. Een “gelijk speelveld” binnen een vrije landbouwmarkt.

Binnen de vrije Europese landbouwmarkt is het de taak van de overheid om te zorgen voor dezelfde basisnormen. Een “levelled playing field” is zowel belangrijk tussen de sectoren als tussen de spelers op de EU- en de wereldmarkt. Gezien het belang van de Vlaamse export naar de buurlanden en de rest van de Europese Unie blijft de eengemaakte Europese markt een grote troef en is afstemmen binnen de EU-markt een eerste noodzaak.

Op het vlak van de regelgeving vraagt het beleidsdomein L&V specifiek aandacht voor het opschonen van regelgeving die de export bemoeilijkt. Op onderdelen zal daarvoor afstemming tussen beleidsdomeinen en met de federale overheid noodzakelijk zijn.

Bij het opnemen van extra kwaliteitsnormen voor Vlaamse producten moet de Vlaamse overheid steeds vooraf afwegen of er voldoende meerwaarde zal gerealiseerd worden. Hierbij dient het

midden gevonden tussen normen die te laag gelegd worden (meerwaarde beperkt) en normen die te hoog gelegd worden (meerinvestering doet meerwaarde teniet).

2.1.3.3. Risicobeheer en risicopreventie.

Ondernemersrisico is inherent verbonden aan elke economische activiteit. Landbouwactiviteit is echter extra gevoelig en wordt dit mogelijkserwijs nog meer in de toekomst. Landbouwmarkten kennen een grote volatiliteit en de agrarische sector is uiterst kwetsbaar voor natuurlijke risico's, zowel klimatologisch als op het gebied van dier- en plantenziekten. Nu het aantal marktreguleringsmechanismen beduidend is afgenomen steekt de vraag naar andere vormen van risicobeheer of risicopreventie de kop op. Hier kan gedacht worden aan verzekeringen of rampenfonds. Alle partijen (landbouwers, verzekeraars, belangenorganisaties, financiële instellingen, onderzoekcentra) moeten dan ook door de overheid aangemoedigd worden om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen in het kader van risicobeheer.

2.2 “Duurzaam ondernemen” in de landbouw krijgt alle kansen.

De landbouwers die “duurzaam ondernemen” moeten zich ook ondersteund voelen. Onder duurzaam ondernemen wordt verstaan een landbouwer die zijn landbouwbedrijf professioneel uitbaat met respect voor de drie pijlers van duurzaamheid: de economische leefbaarheid, het beschermen van de natuurlijke hulpbronnen en een sociaal verantwoord ondernemen.

Om deze ondersteunende rol op te nemen heeft de overheid een aantal instrumenten ter beschikking. Binnen het aangereikte instrumentarium moet de landbouwerondernemer nog wel voldoende vrijheid hebben om keuzes te maken die het meest optimaal zijn voor zijn situatie en zijn bedrijf.

2.2.1. PDPO maatregelen verder verfijnen tot stimuli die bijdragen tot duurzaam ondernemerschap.

Het Vlaamse Landbouwinvesteringsfonds, als belangrijkste onderdeel van het Vlaamse Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO), heeft zich in het verleden al nuttig bewezen in het ondersteunen van de concurrentiekracht van de Vlaamse landbouw. Het gaat met name om het toekennen van kapitaalpremies en rentesubsidies op leningen voor het realiseren van investeringen. Met het veranderende EU-landbouwbeleid wordt het economische luik nog belangrijker. Behoud van het systeem van rentesubsidies zal in deze nieuwe context trouwens niet meer mogelijk zijn. De Vlaamse Regering moet overgangsmaatregelen treffen voor het systeem van rentesubsidies. Vanuit het perspectief van efficiëntie en effectiviteit, moet de steun ook gericht worden op bepaalde types investeringen (bijvoorbeeld duurzame energieproductie, grotere energie-efficiëntie, duurzaam waterbeheer, fijn stof problematiek). Een dergelijke gerichte aanpak kan tevens de maatschappelijke

gedragenheid voor het VLIF versterken. In elk geval heeft het VLIF (en daarmee de sector) nog nood aan financiële zekerheid op lange termijn, ook op Vlaams niveau.

Door middel van steun voor vorming, agrovoedingsbedrijven, innovatieve technologieën en het uitwerken van effectieve en (gebieds)gerichte agromilieumaatregelen biedt het PDPO voldoende mogelijkheden om stimulansen voor meer ondernemerschap te voorzien. Om effectiviteit van de PDPO-maatregelen te garanderen, moeten de maatregelen naast de milieu- of sociale meerwaarde ook een directe economische meerwaarde hebben voor de producent die zich engageert om deze maatregel uit te voeren.

2.2.2. Advies en vorming ter introductie van innovatie en duurzame productiemethoden.

De verduurzaming van de sector vereist het toepassen van innovatieve ontwikkelingen en verdere professionalisering. Instrumenten van vorming en voorlichting zijn van groot belang om de sector hierin te ondersteunen. Bestaande instrumenten zoals het BedrijfsAdviseringsSysteem (BAS) en de Praktijkcentra moeten gericht worden ingezet.

Het BedrijfsAdviseringsSysteem is momenteel een onderdeel van het PDPO. Binnen dit systeem kan de begeleiding naar verdere professionalisering, de opmaak van bedrijfsplannen en advies bij vermarkting verder uitgewerkt worden. Een onderdeel van dit systeem is ook adviesverlening over het voldoen aan de randvoorwaarden inzake milieu, voedselveiligheid, dierenwelzijn en gezondheid.

De Praktijkcentra spelen een rol in het faciliteren van innovatieve en duurzame technieken naar de sector. Dit is momenteel voornamelijk uitgebouwd voor de plantaardige sector maar optimalisatie is ook hier nog aan de orde. Naar dit voorbeeld kunnen bijgevolg ook centra voor de dierlijke sector worden opgestart. Naast de sectorspecifieke centra is er meer en meer nood aan horizontale kenniscentra rond sectoroverschrijdende thema's, bijvoorbeeld rond oogstbewaring.

Het landbouwonderwijs moet meer focussen op de socio-economische aspecten van de landbouwsector. In de opleiding moet aandacht gegeven worden aan zowel de effecten van de globalisering als bewustmaking rond het belang van kostprijsbeheersing. Met name het universitaire landbouwonderwijs zal zich verder moeten ontplooien om voldoende antwoord te kunnen geven aan de noden van de sector.

2.2.3. "Energie" en "water" als pioniers in de verduurzaming.

Het kader van duurzame ontwikkeling is een breed gegeven en moet concreet ingevuld worden. In eerste instantie is het nodig om onder de noemer van duurzaamheid de aandacht te vestigen op enkele prioritaire aspecten voor landbouw, zoals energiegebruik en -productie en duurzaam waterbeheer.

De Vlaamse Regering moet de instrumenten die de energieproductie of de energie-efficiëntie bevorderen verder optimaliseren. De landbouwsector kan verder gestimuleerd worden om te werken met wind- en zonne-energie zowel voor eigen gebruik als voor een bredere productie.

Zonnecollectoren blijken hier een meer duurzame versie van zonne-energie dan fotonvoltaïsche cellen. In navolging van de groenestroomcertificaten kan de Vlaamse overheid groenewarmtecertificaten ontwikkelen voor de productie van warmte op basis van hernieuwbare energie (houtverbranding, biogas, warmtepomp, enz.). Voor de optimalisatie van het eigen energiebedrijf kan een energieaudit gekoppeld aan een bedrijfsoptimalisatie de landbouwers ondersteunen.

Duurzaam waterbeheer is één van de terreinen waar landbouw nog heel wat mogelijkheden heeft, zowel naar kwantiteit als kwaliteit van het waterverbruik. Het water met de juiste kwaliteit toepassen voor de juiste doeleinden kan al een eerste stap zijn. Een verdere piste is het uitwerken van blauwe diensten die geleverd worden door landbouwers tegen een gepaste vergoeding.

Naast de thematieken van energiegebruik en -productie en duurzaam waterbeheer, zal in de toekomst ook meer aandacht gaan naar de luchtproblematiek. Hierbij komen de fijn stof problematiek, de pesticiden, de ammoniakproblematiek en andere emissies naar voren. Ook hier moet de Vlaamse Regering aandacht aan schenken.

2.2.4. Vinger aan de pols dankzij duurzaamheidscriteria.

Naast het sturen in de richting van verduurzaming van de landbouw is het evenzeer belangrijk om criteria en indicatoren uit te werken om de duurzaamheid van de landbouw te kunnen opvolgen en evoluties te kunnen waarnemen. Deze vooruitgang en inspanningen moeten op een gepaste manier gecommuniceerd worden naar de sectoren en de maatschappij. Op die manier kunnen landbouwers leren van anderen en kan de maatschappij de evolutie ten volle waarnemen. Deze open communicatie over de duurzaamheidsgraad van de sector kan bijdragen tot een beter imago van de sector.

Algemene sectorindicatoren moeten gecombineerd worden met specifieke bedrijfsgebonden indicatoren. De opvolging van de evolutie richting duurzaamheid zal op sectorniveau bijdragen tot de bijsturing van het beleidskader en op bedrijfsniveau meer inzicht geven in de impact van het nemen van bedrijfsbeslissingen richting verduurzaming.

2.2.5. Marktgerichte informatie ter beschikking stellen.

In een geliberaliseerde markt moet er marktgerichter geproduceerd worden. In een dergelijke productieomgeving is het belangrijk dat de landbouwerondernemer beschikt over voldoende en transparante informatie over die markt en de prijzen van landbouwproducten. Waar de sector zelf niet de nodige cijfers kan verzamelen of analyses uitvoeren kan de overheid inspringen. Dit moet zeker in samenspraak met de sector zijn (landbouworganisatie, telersverenigingen, agrovoedingssector) die een eigen verantwoordelijkheid heeft met betrekking tot het analyseren van de markt. Belangrijk is om voldoende objectieve en sectorspecifieke informatie te vergaren.

2.2.6. Stimuli tot samenwerking tussen de spelers van de keten.

Horizontale en verticale samenwerking tussen de spelers in de keten verhoogt mogelijks de efficiëntie en kan een meerwaarde betekenen bij de introductie van nieuwe producten of het samen sterker staan in vermarkting.

De overheid moet een faciliterende rol spelen in het rond de tafel brengen van de actoren uit het agrobusinesscomplex. Het belang van de hele agrovoedingsketen voor de Vlaamse landbouw is nog te weinig erkend. Samenwerking hoeft niet beperkt te blijven tot aankoop of verkoop. Het moet ook doorgetrokken worden richting onderzoek, begeleiding, advies en marketing.

2.2.7. Zoeken naar nieuwe afzetmarkten

Behalve consolidatie van bestaande markten, zullen, in samenspraak met het bedrijfsleven en op basis van grondige marktstudie, potentiële nieuwe afzetmarkten gedefinieerd worden. Hiertoe zal VLAM uitgebouwd worden tot kenniscentrum inzake export van land- en tuinbouwproducten en de nodige prospectieve activiteiten ontwikkelen. Hierbij moet maximaal samengewerkt worden met bestaande diensten en instanties die reeds actief zijn op het vlak van exportbevordering, in de eerste plaats Flanders Investment & Trade.

2.2.8. Verduurzamen van het visserijbeleid.

Het Nationaal Operationeel Programma “Investeren in duurzame Visserij” moet de visserij verder verduurzamen. Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid heeft via beheersplannen voor bepaalde vissoorten en vangstbeperkingen de visserijsector tot inspanningen gedwongen die nu voor het eerst blijken te resulteren in een eerste bescheiden herstel van bepaalde visbestanden. Dit Europees beleid, top down, moet vanuit het Vlaams beleid, bottom up, resulteren in een duurzaam visserijbeleid dat uitzicht biedt op een economisch rendabele visserijsector die gezonde visbestanden toelaat en een minimale impact op het milieu teweeg brengt en maximaal inspeelt op de wensen van de maatschappij. In Vlaanderen gaat de aandacht naar een kwantitatieve en kwalitatieve aanpassing van de vloot door:

- Steun voor afbouw minst duurzame vaartuigen.
- Inzetten op de reductie van het energieverbruik door gebruik te maken van andere vistechnieken.
- Reductie van de bodemverstoring bevorderen door omschakeling van de traditionele boomkor.
- Positief stimuleren via het visvergunningbeleid van duurzame investeringen in de visserijvloot.
- Het mee zoeken naar oplossingen voor aanleg en behoud van mariene gebieden bewerkstelligen.
- Individuele adviesverlening voor milieu- en energievriendelijke visserijtechnieken.
- Een gepast handhavingsbeleid.
- Promotie voor consumptie van verse vis.

2.3 Onderzoek als motor voor vernieuwing.

2.3.1. Het Witboek Landbouwonderzoek als vertrekpunt.

Ondersteund door aangepast beleid zal de evolutie naar een nog duurzamere landbouw heel wat aanpassingen en vernieuwing vragen van de landbouwmethodes en overheidsinstrumenten. Verwacht wordt dat deze innovatie en vernieuwing voor een deel wordt aangeleverd vanuit het landbouwonderzoek. Het door het Platform voor landbouwonderzoek opgestelde “Witboek landbouwkundig onderzoek” (maart 2009) is daarvoor een basisdocument. Het witboek schuift vijf prioritaire onderzoeksdomeinen naar voren: (i) genetica en biodiversiteit, (ii) optimalisatie van groei- en productiefactoren, (iii) ketenwerking, (iv) kwaliteit en maatschappelijke rol van landbouwproducten voor voeding en (v) multifunctionaliteit van landbouw. Binnen elk van deze thema’s moet het onderzoek zich richten op het verdiepen van de bestaande competenties in intensieve en efficiënte landbouw, het verbreden van het waardecreatiemodel en het verduurzamen van de productie.

2.3.2. Vernieuwend en evaluerend onderzoek.

Er is ondersteuning nodig van onderzoek dat focust op duurzamere landbouw. Dit onderzoek moet zowel vernieuwend zijn (innoverend, durfonderzoek) als evaluerend naar de effecten van het beleid (om indien nodig tijdig bijsturing te kunnen voorzien). Het onderzoek moet kaderen in een denken dat voldoende lange termijn gericht is. Gezien de uitdagingen die er op de sector afkomen, is durf en creativiteit daarbij vereist. Een belangrijk aandachtspunt bij de wijze waarop het onderzoek wordt uitgevoerd is de noodzakelijke samenwerking tussen verschillende instanties en landen met een gelijkaardige problematiek.

Op het vlak van de grote thema’s wordt in algemene zin gewezen op de nood aan onderzoek naar meer duurzame landbouwmethodes. Hoog op de prioriteitenlijst staat ook alle onderzoek dat bijdraagt tot het verhogen van de productiviteit. Daarvoor zijn er verschillende redenen, bijvoorbeeld de wereldwijd stijgende vraag naar voedsel, de vrijere markten waardoor individuele producenten kwetsbaarder worden en de schaarse en verstedelijkte ruimte in Vlaanderen. Er is meer onderzoek en innovatie nodig om een verminderde afhankelijkheid van grondstoffen en energie te realiseren. Vooral alternatieven of een grotere zelfvoorziening voor eiwitten is daarbij aan de orde. Verder is onderzoek nodig naar de kansen en mogelijkheden van verbreding. Er is nood aan onderzoek naar nieuwe producten, naar meer duurzame voeding en gezondere producten. Daarbij kan gedacht worden aan een duurzamere rundveeproductie. Het specifiek op marktkennis gericht onderzoek kan ook deel uitmaken van dit opzet. In dit kader wordt onder meer gedacht aan de investering in meer onderzoek naar attitudes en trends van de verbruiker en de burger.

Voor het vervullen van zijn opdracht heeft het onderzoek uiteraard nood aan voldoende middelen, zeker voor wat het durfonderzoek betreft. Om de enveloppe te verhogen, moet onder meer de mogelijkheid geëxploreerd worden van het indexeren van de landbouwelden binnen IWT

(Instituut voor de Aanmoediging van Innovatie door Wetenschap en Technologie in Vlaanderen), van het gebruik van modulatiegelden voor het stimuleren van innovatieve samenwerkingsverbanden tussen landbouwers en onderzoeksinstituten en van het versterken van de bijdrage door de sector.

2.3.3. Innovatie in de praktijk.

Voor de onderzoeksagenda wordt de sector uitdrukkelijk gesolliciteerd voor het geven van signalen over welke de prioriteiten zijn, vooral naar innovatie toe. Om innovaties ingang te doen vinden, zijn voortrekkers nodig die bereid zijn om geschikt bevonden technologieën in praktijk te brengen (voorbeeldbedrijven, pilootbedrijven). De overheid moet hier stimulerend optreden, bijvoorbeeld door het gebruik van het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF), door risicoborgstelling (voor innovatieve investeringen) of door het inrichten van innovatieprijzen. Er kan ook gewerkt worden richting “seed money”, een steun voor het opzetten van een nieuwe zaak of onderneming.

2.2.4. Afstemming met de sector en optimalisatie van de organisatie.

Om aan de verwachtingen te kunnen voldoen, moet de onderzoekssector zelf ook bepaalde aanpassingen in organisatie, prioriteiten en financiering doormaken. De mogelijkheid voor een specifiek eigen beleid voor aanwervingen is een grote verzuchting.

Er wordt verwacht dat de omgang met nieuwe technologieën voor toekomstig relevant onderzoek van groot belang zal zijn. Ontwikkelingen op het snijpunt van de biotechnologie, de nanotechnologie, informatietechnologie, en de sensor- en energietechnologie zullen nieuwe bouwstenen aanleveren voor het verbeteren van biologisch uitgangsmateriaal, voor het monitoren van groei- en productieprocessen, van verwerkingsprocessen van biomassa en voor efficiënter gebruik van inputs (zowel grondstoffen als bijvoorbeeld energie, water, meststoffen en gewasbestrijdingsmiddelen). Wellicht ligt in de toenemende verstrengeling van disciplines zoals de biologie, de elektronica en de informatietechnologie ook de sleutel voor heel nieuwe toepassingen.

Gekoppeld aan bepaalde ontwikkelingen, kan de maatschappelijke aanvaarding van nieuwe technologieën een acuut probleem worden. Niet alleen ggo's en biobrandstoffen kunnen rekenen op een verdeelde receptie, ook nanotechnologie en synthetische biologie worden gezien als erg controversieel. Het is de taak van de overheid om hierin een proactieve rol te spelen en via energiek “stakeholder”management te komen tot evenwichtige oplossingen.

Het onderzoek zal zich zo moeten organiseren dat het optimaal verankerd is, zowel in de gebruikersgemeenschap (de klant) als in het landbouwsysteem (het voorwerp van onderzoek). Via kennisnetwerken moeten de informatiestromen naar de gebruikers geoptimaliseerd worden, waardoor de vraaggedrevenheid versterkt en er tegelijkertijd gezorgd wordt voor een vlot verspreiden van de kennis. Binnen de kennisnetwerken moet er speciale aandacht zijn voor de landbouw- en voedingsbedrijven. Innovatieve bedrijven en ook bedrijven die de nieuwste ontwikkelingen snel implementeren (early adopters) kunnen een belangrijke katalysatorrol spelen. Met betrekking tot de organisatie van het onderzoekslandschap is er nood aan meer samenwerking

tussen de onderzoeksinstellingen en moet wellicht ook gedacht worden aan een systeem van metacoördinatie. Er moet zeker ook voldoende aandacht zijn voor het ontwikkelen van specifieke competenties.

Men moet zich met betrekking tot de valorisatie van de onderzoeksresultaten bewust zijn dat een bredere verspreiding van de kennis kan afgeremd worden naarmate het aandeel van privé-financiering groeit. Dan neemt immers vaak ook de druk toe om de onderzoeksresultaten in “gesloten kenniskringen” te houden. Er moet daarom goed nagedacht worden om tot een fair regime van intellectuele eigendom te komen, met aandacht voor de leefbaarheid van gebruikers en producenten van kennis.

2.4 Communicatie ondersteunt de gedragenheid van het duurzame imago en het beleid.

2.4.1. In het reine met zichzelf en de maatschappij.

Er is nood aan een effectieve en duidelijke communicatie, zowel naar de landbouwer als naar de maatschappij.

De communicatie naar de maatschappij heeft als doel de “licence to produce” te waarborgen en viseert de verankering van een verbeterd imago bij de burger-consument. Dit imago is gestoeld op het beeld van de moderne ondernemer, die duurzaam produceert en daarbij rekening houdt met de wensen van de maatschappij.

De communicatie naar de landbouwers maakt deel uit van dit bewustmakingsproces. Voorlichting is hierbij het sleutelwoord. Dit kan ondermeer gebeuren door middel van advies aan de bedrijfsvoering, het ter beschikking stellen van innovaties, het vertalen van onderzoek naar de praktijk en het uitvoeren van demoprojecten. Er moet ook duidelijke communicatie zijn over de visie van het beleidsdomein L&V en over de gedragenheid van deze visie.

2.4.2. Sensibiliseren en educatie van de consument.

De overheid moet ook zijn rol spelen in het sturen van duurzamer koopgedrag. Het sensibiliseren van de consument – het overtuigen van de consument van het belang van duurzaam koopgedrag – kan daar toe bijdragen. Als voorbeeld kan de overheid communiceren over seizoensgebondenheid, prijs, ecologische voetafdruk, en over hoe “van bij ons” duurzamer kan zijn. Hiervoor kunnen naast de VLAM ook andere (overheids)kanalen gebruikt worden. Op communicatievlak dringt zich een duidelijke taakafbakening af tussen de verschillende entiteiten, agentschappen en het departement van het beleidsdomein L&V, de woordvoerders en het beleid vertegenwoordigd door de bevoegde minister of zijn/haar kabinet.

2.4.3. Objectivering van duurzame landbouw.

Duurzaamheid (en kwaliteit) wordt al te vaak subjectief ingevuld. Voor de overheid ligt er in elk geval een taak in het objectiveren van wat duurzaamheid precies is, zodat de consument of burger ook correct geïnformeerd kan worden. De overheid moet er tevens op toezien dat de consument niet wordt misleid. In dit verband moeten zeker ook de evoluties op EU-niveau worden opgevolgd. Het behoort tot de taak van de overheid om de basiskwaliteit te bewaken. Het invoeren van een duurzaamheidslabel is in eerste instantie geen overheidsopdracht. Als daar een behoefte voor zou ontstaan, is dit vooral een zaak voor de markt. Voor de overheid lijkt het zinvoller om vooral orde te scheppen in de al bestaande labels.

2.5 Het beleidsdomein Landbouw en Visserij efficiënt en effectief.

In het Vlaamse toekomstplan “Vlaanderen In Actie” (VIA) wil Vlaanderen tegen 2020 tot de vijf meest performante regio’s van Europa behoren. In dit kader werden door de Commissie voor een Efficiënte en Effectieve Overheid volgende negen aanbevelingen gedaan:

- Gezonde politiek ambtelijke verhoudingen.
- Nieuwe verhoudingen tussen bestuurslagen in functie van beheer en beleid.
- Financieel beheer gericht op zuinigheid, efficiëntie en effectiviteit.
- Personeel als hefboom voor een slagkrachtige overheid.
- Open overheid met vernieuwde partnerschappen.
- Vlaamse overheid digitaal.
- Processen efficiënt afwikkelen.
- Een goed geïnformeerde overheid voor tevreden burgers en gebruikers.
- Overheid als innoverende en lerende organisatie.

Specifiek voor het beleidsdomein L&V betekent dit dat er de volgende jaren moet ingezet worden op onderstaande voorstellen.

2.5.1. Verdere ontwikkeling E-Government.

Binnen het beleidsdomein L&V zijn de voorbije jaren al heel wat stappen gezet op het vlak van e-government en klantgericht werken. Mede door de eenmalige perceelsregistratie en het e-loket Landbouw en Visserij werden belangrijke stappen gezet op het pad van de administratieve vereenvoudiging. Het winnen van de innovatieprijs van de Vlaamse overheid (Spits 2007) en de nominatie voor de e-gov awards 2007 gaven dan ook een bevestigende glans aan deze realisaties.

Het e-loket is een internettoepassing van het Agentschap voor Landbouw en Visserij. Hoofddoelstelling van het e-loket is administratieve vereenvoudiging. Het e-loket begeleidt de land-

en tuinbouwers (of hun volmachthouders) maximaal bij het invullen van de steunaanvragen, met als doel de kwaliteit van de aanvragen te verhogen en zo de verwerking van de aanvragen te versnellen en te vereenvoudigen. Daarnaast geeft het e-loket de land- en tuinbouwers een gebruiksvriendelijk overzicht van hun historische en hun meest recente bedrijfsgegevens. Op die manier kunnen land- en tuinbouwers de trends binnen hun bedrijf ontdekken en hun bedrijfsevolutie eenvoudig en snel evalueren. Deze toepassing moet in de toekomst verder worden ontwikkeld als uniek aanspreekpunt en praktisch adviesmiddel ten dienste van de landbouwer.

Voor een optimale inzet van het e-loket is het wel noodzakelijk dat alle aan landbouwers gerelateerde maatregelen onder de bevoegdheid van één beheersdienst vallen. Dit zou er ook toe bijdragen dat er geen dubbele aanvragen meer nodig zijn, geen tegenstrijdige adviezen worden gegeven, noch dubbele controles uitgevoerd.

Naast het e-loket blijft ook de website van het beleidsdomein belangrijk voor de verspreiding van informatie aan de sector en maatschappij.

In een volgende legislatuur moet de Vlaamse Regering voor het hele beleidsdomein de IT-inspanning wezenlijk opdrijven. Dit is nodig om nog klantgerichter te kunnen werken, om zich te kunnen inpassen in ViA en ook op Vlaams niveau niet in verdrukking te geraten. Landbouwgegevensuitwisseling tussen de entiteiten van het beleidsdomein zal geoptimaliseerd worden, alsook initiatieven voor samenwerking rond data met andere beleidsdomeinen, overheden en klanten zullen gestimuleerd worden.

2.5.2. Evaluatie en optimalisatie interne werking.

Ook intern kan de werking van het beleidsdomein verder geoptimaliseerd worden in de geest van Beter Bestuurlijk Beleid (BBB). Naar aanleiding van de realisatie van de eerste fase van de verdere regionalisering (Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB), pacht, landbouwrampenfonds) en een evaluatie van een aantal processen van het departement en de agentschappen zal de toepassing van BBB binnen het beleidsdomein L&V geëvalueerd en eventueel aangepast worden. Synergie en complementariteit moeten leiden tot een efficiënter inzetten van personeels- en financiële middelen.

2.5.3. Met boer en burger in bed.

Op het vlak van betrokkenheid van de sector en de stakeholders bij het uitwerken van het beleid heeft het beleidsdomein L&V de voorbije jaren enkele schitterende initiatieven gerealiseerd. De opmaak van het Jongerenactieplan, het Strategische plan biologische landbouw, enz., verliepen via een interactief proces waar de sector de kans werd gegeven om de knelpunten en opportuniteiten te duiden en actief mee te werken aan de opstelling van een strategisch plan met gezamenlijke acties en maatregelen. In de nabije toekomst moet het beleidsdomein (en dan vooral het departement als beleidsentiteit), gesteund door de bevoegde minister en in samenspraak met de sector,

gestructureerde overlegstructuren opzetten die garanderen dat de sector voldoende inspraak kan verwerven in de beleidsvorming.

De komende jaren moet naast het overleg met de landbouwer ook met de agrovoedingsnijverheid en met de burger verder worden overlegd over de toekomst van het EU-landbouwbeleid. Indien de WTO en de EU opteren voor mondiale concurrentie zal de steun voor de landbouwsector sterk inkrimpen of zelfs helemaal verdwijnen. De burger moet geconfronteerd worden met zijn tegenstrijdige verwachtingen als burger en als consument. Tezelfdertijd moet er aandacht zijn voor de maatschappelijke verzuchtingen. Belangrijk hierbij is dat de nodige benchmarking (op landbouwvlak) gebeurt met gelijkaardige regio's in de ons omringende landen, zodat de Vlaamse landbouw zijn plaats als topregio kan behouden.

2.5.4. Het Belgische Europees voorzitterschap.

Tijdens het Belgische voorzitterschap wenst Vlaanderen uitdrukkelijk de multifunctionele rol van de landbouwsector te onderstrepen en uit te dragen naar andere sectoren toe. Een multifunctionele landbouw is zowel belangrijk voor zijn economische activiteit, als voor het behoud van de landbouw in de regio of de levering van diverse diensten aan de maatschappij. Dit sluit nauw aan bij de ontwikkeling van duurzame landbouw waarbij een economisch leefbare, ecologisch verantwoorde en sociaal aanvaardbare landbouw voorop staat. Een landbouw die zich niet langer beperkt tot het produceren van voedsel, maar die zich als economische sector maximaal tracht in te passen in de noden van de maatschappij, bijvoorbeeld door een gediversifieerd aanbod en een diversificatie in de landbouwvoering. Specifiek voor Vlaanderen moet mede duidelijk gemaakt worden dat de land- en tuinbouw zich bevindt in een van de dichtstbevolkte regio's van de EU en dan ook te kampen heeft met specifieke problemen zoals de druk op grondgebruik. Bijzondere aandacht moet gaan naar de rol die de landbouw in Vlaanderen toch kan blijven vervullen ten overstaan van de maatschappij. Het gaat hier dan om de landbouw als leverancier van diensten, recreatie en toerisme, verkoop van streekgebonden producten en het mee zorg dragen voor het erfgoed en het landschap.

Tenslotte moeten de uitdagingen waar de visserijsector in de komende jaren voor staat onder de aandacht gebracht worden. Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) wordt voor het einde van 2012 herzien. Verwacht wordt dat in 2010 de eerste wetgevende voorstellen gedaan worden. Vlaanderen zal dus een leidende rol spelen in deze belangrijke hervorming en zal zich volledig inzetten om mee te werken aan een eindresultaat dat de visserijsector een duurzaam lange termijn perspectief kan geven.

BIJLAGE 1 – DOCUMENTATIE

Basisgegevens

De basisgegevens zijn terug te vinden in het LARA 2008 (Landbouwrapport 2008) dat tevens de basis vormt voor de omgevingsanalyse. Dit rapport geeft een overzicht van de situatie van de Vlaamse land- en tuinbouw en dit zowel vanuit economisch, sociaal als milieukundig vlak. Deze publicatie is terug te vinden op de website: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=1125>.

Ambtelijke organisatie

Dankzij het vernieuwingsproject Beter Bestuurlijk Beleid heeft de Vlaamse overheid vanaf 2006 een duidelijker en transparanter uitzicht gekregen. Het beleidsdomein Landbouw en Visserij trad officieel in werking op 1 april 2006.

De **Minister** bepaalt het beleid, stuurt de uitvoering, volgt de voortgang, evalueert en corrigeert het beleid als dat nodig is.

De **Strategische Adviesraad** adviseert de Vlaamse Regering over het beleid en de ontwerpen van regelgeving met betrekking tot alle economische, ecologische, sociale en maatschappelijke aspecten van het landbouw-, tuinbouw-, visserij- en het plattelandsbeleid. Dit adviesorgaan bestaat overwegend uit vertegenwoordigers van het maatschappelijke middenveld. De Strategische Adviesraad is op 6 november 2008 voor de eerste maal samengekomen.

De **beleidsraad** bestaat uit de minister, zijn kabinetschef en de leidinggevendenden van de verschillende entiteiten van het beleidsdomein. In dit forum treden het politieke en administratieve niveau in overleg.

Het **Departement Landbouw en Visserij** ontwikkelt mee het beleid. Het staat in voor de voorbereiding en de evaluatie van het beleid, zelden ook voor de uitvoering ervan. Het departement werkt in directe relatie met de minister.

De Intern Verzelfstandigde Agentschappen (IVA's) voeren het beleid uit onder het directe gezag en de directe bevoegdheid van de minister, maar beschikken over operationele autonomie. Het beleidsdomein Landbouw en Visserij telt 2 IVA's zonder rechtspersoonlijkheid: het Agentschap voor Landbouw en Visserij (ALV) en het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO).

Het **Agentschap voor Landbouw en Visserij** heeft als missie het tijdig, correct en efficiënt uitvoeren van maatregelen die op Europees en Vlaams niveau voor de landbouw worden genomen met het oog op het stimuleren van een duurzame, leefbare en concurrentiele landbouw. Hiertoe behoren het beheer van maatregelen die op Europees en Vlaams vlak voor de landbouw worden genomen inzake het markt- en inkomensbeleid (steunmaatregelen en productiebeheersing), inzake het agrarische plattelandsbeleid en structuurbeleid en inzake het productkwaliteitsbeleid.

Het **Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek** is een wetenschappelijke instelling waar multidisciplinair onderzoek in de land- en tuinbouw en visserij verricht wordt. Door het multidisciplinair karakter van het onderzoek worden productiesystemen in hun totaliteit bekeken, met aandacht voor het eindproduct, maar ook voor de wijze van produceren en de gevolgen voor maatschappij, milieu, dier, landschap en biodiversiteit.

Het departement en de IVA's van het beleidsdomein Landbouw en Visserij vormen samen het **Vlaams Ministerie van Landbouw en Visserij**.

Extern Verzelfstandigde Agentschappen (EVA's) zijn zelfstandige entiteiten die onder verantwoordelijkheid van een raad van bestuur een duidelijk omschreven overheidstaak uitvoeren en input leveren voor het beleid. De minister blijft politieke eindverantwoordelijkheid dragen voor de EVA's. Het beleidsdomein Landbouw en Visserij telt één EVA met privaatrechtelijke vorm: het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing.

Het **Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM)** is een vzw binnen het beleidsdomein Landbouw en Visserij die de afzet, de toegevoegde waarde, de consumptie en het imago van producten en diensten van de Vlaamse landbouw, tuinbouw, visserij en agroalimentaire sector bevordert in binnen- en buitenland. De promotie in het binnenland is vooral gericht op de consument, terwijl de promotie in het buitenland op de handel gericht is. In de promotie ligt het accent op kwaliteit en productdifferentiatie. VLAM stimuleert systemen van integrale kwaliteitsbewaking (IKB) en is pleitbezorger van keurmerken en labels die bovenwettelijke garanties bieden.

De informatie over de structuur en de taken van het beleidsdomein Landbouw en Visserij vindt u ook terug op onze website: <http://www2.vlaanderen.be/landbouw/wieiswie>.

Wetten en decreten die geheel of gedeeltelijk behoren tot de bevoegdheid van het beleidsdomein Landbouw en Visserij

Wet van 19 augustus 1891 betreffende de zeevisserij in de territoriale zee.

Wet van 23 september 1931 op de aanwerving van het personeel der zeevisserij.

Wet van 20 juni 1956 betreffende de verbetering van de rassen van voor de landbouw nuttige huisdieren.

Wet van 12 april 1957 waarbij de Koning wordt gemachtigd maatregelen voor te schrijven ter bescherming van de biologische hulpbronnen van de zee.

Wet van 10 november 1967 houdende oprichting van het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau.

Wet van 11 juli 1969 betreffende de bestrijdingsmiddelen en de grondstoffen voor de landbouw, tuinbouw, bosbouw en veeteelt.

Wet van 28 maart 1975 betreffende de handel in landbouw-, tuinbouw- en zeevisserijproducten.

Wet van 1 april 1976 betreffende de verticale integratie in de sector van de dierlijke productie.

Wet van 10 oktober 1978 houdende vaststelling van een Belgische zeevisserijzone.

Wet van 22 april 1999 betreffende de exclusieve economische zone van België in de Noordzee.

Wet van 3 december 1999 betreffende steunmaatregelen ten gunste van landbouwbedrijven getroffen door de dioxinecrisis.

Decreet van 22 december 1993 houdende bepalingen tot begeleiding van de begroting 1994, artikel 12.

Decreet van 13 mei 1997 houdende oprichting van een Financieringsinstrument voor de Vlaamse visserij- en aquacultuursector.

Decreet van 9 maart 2001 tot regeling van de vrijwillige, volledige en definitieve stopzetting van de productie van alle dierlijke mest, afkomstig van één of meerdere diersoorten.

Decreet van 5 juli 2002 houdende bepalingen tot begeleiding van de aanpassing van de begroting 2002.

Decreet van 3 maart 2004 inzake de subsidiering van meer duurzame landbouwproductiemethoden en de erkenning van centra voor meer duurzame landbouw.

Decreet van 7 mei 2004 tot oprichting van het privaatrechtelijk vormgegeven extern verzelfstandigd agentschap "Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing".

Decreet van 19 mei 2006 betreffende de oprichting en de werking van het Fonds voor Landbouw en Visserij.

Decreet van 22 december 2006 houdende inrichting van een gemeenschappelijke identificatie van landbouwers, exploitaties en landbouwgrond in het kader van het meststoffenbeleid en van het landbouwbeleid.

Decreet van 29 juni 2007 houdende bepalingen tot begeleiding van de aanpassing van de begroting 2007

Decreet van 6 juli 2007 houdende de oprichting van de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij.

Decreet van 13 juli 2007 houdende instemming met het Internationaal Verdrag inzake plantgenetische hulpbronnen voor voeding en landbouw, ondertekend in Rome op 6 juni 2002.

Decreet van 27 juni 2008 houdende instemming met het Verdrag nr. 184 betreffende de veiligheid en gezondheid in de landbouw, aangenomen door de Internationale Arbeidsconferentie tijdens haar negenentachtigste zitting in Genève, op 21 juni 2001.

Budgettaire massa beleidsdomein Landbouw en Visserij

De totale budgettaire massa 2009 voor het beleidsdomein kan geraamd worden op 149 miljoen euro waarvan 99 miljoen euro beleidskredieten en 50 miljoen euro bestaansmiddelen (personeels- en werkingskosten).

Landbouwbeleid

Binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid kunnen twee pijlers onderscheiden worden. De eerste pijler omvat het markt- en inkomensbeleid, de tweede pijler het plattelandsbeleid.

Markt- en inkomensbeleid

De steun aan de landbouwers binnen Pijler I van het GLB omvat zowel markt- en prijssteun als directe steun. Als gevolg van een aantal hervormingen (MacSharry in 1992, Agenda 2000 in 2000 en de Mid Term Review in 2003) is er in toenemende mate een heroriëntatie van markt- en prijssteun naar directe steun. Naast die heroriëntatie zorgde de Mid Term Review (MTR) in 2003 tevens voor een definitieve breuk met de productgerelateerde of gekoppelde directe steun uit het verleden, waarbij landbouwers steun ontvingen per hectare of per dier. Dit gebeurt door middel van de introductie van de bedrijfstoelage gekoppeld aan op historische elementen gebaseerde toelagerechten, die tussen landbouwers kunnen overgedragen of verhandeld worden. Bijkomend introduceerde de MTR, ten gevolge van de herziening van de marktondersteuning in de zuivel, nieuwe directe steun voor zuivelproducenten (melkpremie en aanvullende premie). De steun werd geïntroduceerd in 2004 en nam jaarlijks in drie stappen toe tot en met 2006 en dit in lijn met de gefaseerde reductie van de markt- en prijssteun en werd in 2006 geïntegreerd in de bedrijfstoelage. De heroriëntatie naar directe steun en het proces van ontkoppelen is ook na de MTR via een aantal hervormingen van andere sectoren doorgegaan. In 2005 zorgde een akkoord over de hervorming van de suikersector voor de introductie van nieuwe directe steun voor biet- en cichoreiplanters. Het bedrag van de ontkoppelde steun neemt jaarlijks toe in vier stappen vanaf 2006 tot en met 2009 overeenstemmend met de gefaseerde reductie van de markt- en prijssteun. Die steun wordt van bij de aanvang ontkoppeld en in de bedrijfstoelage opgenomen.

In 2007 is in Vlaanderen iets meer dan 262,5 miljoen euro aan rechtstreekse steun uitgekeerd aan de landbouwers via Pijler I. De bedrijfstoelage (ontkoppelde steun) vertegenwoordigt met ruim 222 miljoen euro bijna 85% van dit totaal. In de dierlijke sector zijn de zoogkoeienpremie en de slachtpremie kalveren niet ontkoppeld. De zoogkoeienpremie is goed voor iets meer dan 11% (29,5 miljoen euro) en de slachtpremie kalveren voor ongeveer 2% (5,7 miljoen euro). Er bestaan momenteel nog twee soorten toelagerechten: gewone toelagerechten (GTR) en speciale toelagerechten (STR). De braakleggingstoelagerechten (BTR) werden omgevormd in GTR met ingang van 2009. De GTR hebben met 220 miljoen euro een aandeel van 99% van de totale waarde van de toelagerechten. De waarde van de BTR (1,7 miljoen euro of 0,8%) en de STR (0,5 miljoen euro of 0,2%) was/is een stuk kleiner.

Plattelandsbeleid

Het Europese Plattelandsontwikkelingsbeleid voor de periode 2007-2013 blijft inspelen op landbouw en platteland in een brede context. De nieuwe verordening wordt gekenmerkt door continuïteit én verandering. Continuïteit ligt in het feit dat ook een “menukaart” van maatregelen wordt aangeboden waaruit de lidstaten kunnen kiezen en waarvoor zij financiële steun ontvangen. Nieuw is dat er gewerkt wordt met gemeenschappelijk overeengekomen beleidsdoelstellingen: 1) Verbetering van het concurrentievermogen van de land- en bosbouw (As 1); 2) Steunverlening voor landbeheer en verbetering van het milieu (As 2); 3) Verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en bevordering van diversificatie van de economische bedrijvigheid (As 3). Deze drie assen worden aangevuld met een methodologische as die gewijd is aan de Leaderbenadering (As 4).

Binnen het Vlaamse Programma voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013 (PDPO II) zijn financieel gezien de ‘investeringssteun voor landbouwbedrijven’ en de ‘agromilieumaatregelen’ de belangrijkste onderdelen van het programma. Land- en tuinbouwers worden bijna permanent geconfronteerd met nieuwe ontwikkelingen die invloed hebben op de exploitatie en de rentabiliteit van hun bedrijf. Om bij te blijven en de rentabiliteit in stand te houden of te verbeteren zijn veelal investeringen noodzakelijk. Een gamma van investeringen komt in aanmerking voor subsidie, waarbij de steunintensiteit afhankelijk is van de investering. De Vlaamse overheid biedt een aantal agromilieumaatregelen aan met als doel de landbouwproductie te verzoenen met bepaalde milieu- en natuurdoelstellingen. Sommige van deze maatregelen spelen in op de vermindering van het gebruik van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen, andere zorgen voor de bescherming van de flora en de fauna op percelen in landbouwgebruik. Ook verbintenissen om de erosie op perceelsniveau aan te pakken komen aan bod. De verbintenissen worden aangegaan voor een periode van 5 jaar. In totaal zijn er 15 agromilieumaatregelen waarvan 4 een uitdovend karakter hebben.

De totale overheidssteun voor het PDPO II bedraagt 667.574.909 euro. Hiervan wordt 443.054.200 euro of 66,37% bijgedragen door Vlaanderen en het overige deel (224.520.709 euro) door de Europese Unie. De verdeling van het totale budget over de verschillende assen is als volgt: As 1: 67%, As 2: 17%, As 3: 9%, As 4: 6%. 1% van het budget gaat naar technische bijstand.

BIJLAGE 2 – MANAGEMENTSAMENVATTING

De essentie van de beleidsvoorstellen vanuit het beleidsdomein Landbouw en Visserij voor de nieuwe Vlaamse Regering is het aanreiken van een kader voor het stimuleren van “duurzaam ondernemen” in de landbouwsector. Het nastreven van zowel de economische leefbaarheid, het beschermen van de natuurlijke hulpbronnen als een sociaal verantwoord en maatschappelijk aanvaard ondernemen moeten daarbij in rekening worden gebracht. Hiervoor zijn ook impulsen nodig vanuit het onderzoek evenals ondersteuning door een doordacht gevoerde communicatie en voorlichting. De rol van de overheid wordt daarbij faciliterend en voorwaarden scheppend. De overheid moet voornamelijk inzetten op meer beleidsdomein- en beleidsniveauoverschrijdende afstemming en samenwerking om deze rol op een efficiënte en effectieve manier te kunnen vervullen. Deze beleidsvoorstellen kaderen in het Vlaamse toekomstplan “Vlaanderen In Actie” (ViA) waar gesteld wordt dat tegen 2020 de landbouw in Vlaanderen een performante landbouw is geworden die de vergelijking met de Europese landbouweconomische topregio’s kan doorstaan.

2.1 Een eenduidig en coherent kader.

Een eenduidig en coherent kader is belangrijk om de land- en tuinbouwsector voldoende te wapenen voor toekomstige uitdagingen. Binnen dit kader moet de sector voldoende vrijheid krijgen zodat het ondernemerschap ten volle kan spelen. Een goed onderbouwd kader laat de overheid toe een facilitator te worden voor toekomstige ontwikkelingen. In de eerste plaats bestaat dit kader uit een toekomstvisie voor de land- en tuinbouw in Vlaanderen. Deze visie wordt vervolgens vertaald in een coherent beleid en ondersteund door rationele wetgeving. Een rode draad doorheen de opmaak van zowel de visie, het beleid als de wetgeving is de noodzaak aan coördinatie, afstemming en samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen en verschillende beleidsniveaus. Enkel door de nodige afstemming kan dit kader bijdragen tot meer rechtszekerheid voor de agrarische ondernemer, een verhoging van de wet kwaliteit en het reduceren van de planlasten.

2.2 “Duurzaam ondernemen” in de landbouw krijgt alle kansen.

De landbouwers die meer “duurzaam ondernemen” moeten zich ook ondersteund voelen. Onder “duurzaam ondernemen” wordt verstaan een landbouwer die zijn landbouwbedrijf professioneel uitbaat met respect voor de drie pijlers van duurzaamheid: de economische leefbaarheid, het beschermen van de natuurlijke hulpbronnen en een sociaal verantwoord ondernemen.

Om deze ondersteunende rol op te nemen heeft de overheid een aantal instrumenten ter beschikking. Binnen het aangereikte instrumentarium moet de landbouwerondernemer nog wel voldoende vrijheid hebben om keuzes te maken die het meest optimaal zijn voor zijn situatie en zijn

bedrijf. De PDPO-maatregelen moeten verder verfijnd worden zodanig dat ze duurzaam ondernemerschap meer stimuleren. Ook advies en vorming spelen een belangrijke rol in de introductie van innovatieve productiemethoden. Energie- en watergebruik vormen op milieuvlak de belangrijkste hefboomen.

Het Nationaal Operationeel Programma “Investeren in duurzame Visserij” moet resulteren in een visserijbeleid dat uitzicht biedt op een economisch rendabele visserijsector die gezonde visbestanden toelaat en een minimale impact op het milieu teweeg brengt en maximaal inspeelt op de wensen van de maatschappij. In Vlaanderen gaat de aandacht naar een kwantitatieve en kwalitatieve aanpassing van de vloot.

2.3 Onderzoek als motor voor vernieuwing.

Ondersteund door aangepast beleid zal de evolutie naar een nog duurzamere landbouw heel wat aanpassingen en vernieuwing vragen van de landbouwmethodes en overheidsinstrumenten. Verwacht wordt dat deze innovatie en vernieuwing voor een deel wordt aangeleverd vanuit het landbouwonderzoek. Het door het Platform voor landbouwonderzoek opgestelde “Witboek landbouwkundig onderzoek” (maart 2009) is daarvoor een basisdocument.

Op het vlak van thema's wordt in algemene zin gewezen op de nood aan onderzoek naar meer duurzame landbouwmethodes. Op de prioriteitenlijst staat alle onderzoek dat bijdraagt tot de verhoging van de productiviteit, vermindering van de afhankelijkheid van grondstoffen en energie, verbreding, nieuwe producten, duurzame voeding, gezondere producten, marktkennis en attitudes en trends van de verbruiker en de burger. Om deze innovaties ingang te doen vinden, zijn voortrekkers nodig die bereid zijn om geschikt bevonden technologieën in praktijk te brengen.

De onderzoekssector zelf zal om aan de verwachtingen te kunnen voldoen ook bepaalde aanpassingen in organisatie, samenwerking, prioriteiten en financiering moeten doormaken. Het onderzoek zal zich zo moeten organiseren dat het optimaal verankerd is, zowel in de gebruikersgemeenschap (de klant) als in het landbouwsysteem (het voorwerp van onderzoek). Via kennisnetwerken moeten de informatiestromen naar de gebruikers geoptimaliseerd worden, waardoor de vraaggedrevenheid versterkt en er tegelijkertijd gezorgd wordt voor een vlot verspreiden van de kennis.

2.4 Communicatie ondersteunt de gedragenheden van het duurzame imago en het beleid

Er is nood aan een effectieve en duidelijke communicatie, zowel naar de landbouwer als naar de maatschappij. De communicatie naar de maatschappij heeft als doel de “licence to produce” te waarborgen en viseert de verankering van een verbeterd imago bij de burger-consument. Dit imago is gestoeld op het beeld van de moderne ondernemer die duurzaam produceert en daarbij rekening

houdt met de wensen van de maatschappij. De communicatie naar de landbouwers maakt deel uit van een bewustmakingsproces. Voorlichting is hierbij het sleutelwoord.

De overheid moet ook zijn rol spelen in het sensibiliseren van de consument. Op communicatievlak dringt zich een duidelijke taakafbakening af tussen de verschillende entiteiten. Voor de overheid ligt er in elk geval een taak in het objectiveren van duurzaamheid.

2.5 Het beleidsdomein Landbouw en Visserij efficiënt en effectief.

In het Vlaamse toekomstplan “Vlaanderen In Actie” wil Vlaanderen tegen 2020 tot de vijf meest performante regio’s van Europa behoren. In dit kader werden door de “Commissie voor een Efficiënte en Effectieve Overheid” een aantal aanbevelingen gedaan. Specifiek voor het beleidsdomein Landbouw en Visserij moet er de volgende jaren ingezet worden op de verdere ontwikkeling van E-Government onder vorm van het e-loket dat tot nu toe erg succesvol bleek in de vermindering van de administratieve lasten. Volgende IT-inspanningen en data-uitwisseling zijn aangewezen. De BBB toepassing binnen het beleidsdomein Landbouw en Visserij zal geëvalueerd en eventueel aangepast worden. Synergie en complementariteit moeten leiden tot een efficiënter inzetten van personeels- en financiële middelen.

Op het vlak van betrokkenheid van de sector en de stakeholders bij het uitwerken van het beleid zal de trend van de voorbije jaren verder gezet worden en moet het beleidsdomein gestructureerde overlegstructuren opzetten die garanderen dat de sector voldoende inspraak kan verwerven in de beleidsvorming.

Tijdens het Belgische EU-voorzitterschap wenst Vlaanderen uitdrukkelijk de multifunctionele rol van de landbouwsector te onderstrepen en uit te dragen naar andere sectoren toe. Specifiek voor Vlaanderen moet mede duidelijk gemaakt worden dat de land- en tuinbouw zich bevindt in een van de dichtstbevolkte regio’s van de EU en dan ook te kampen heeft met specifieke problemen zoals de druk op grondgebruik. Ten slotte zullen ook de uitdagingen waar de visserijsector in de komende jaren voor staat tijdens het voorzitterschap onder de aandacht gebracht worden.